EESTI PÄEVA-LEHT

ESTNISKA DAGBLADET

Kolmapäeval, 29. augustil 1973
Nr. 66 (3854) **15. aastakäik**

Õppetöö algus Göteborgis:

Miks köik ei too lapsi eesti kooli

GÖTEBORG (EPL) — Göteborgi Eesti Algkool alustas 21. augustil oma õppeaastat 50 õpilasega. Kui arvestada, et Göteborgis ja selle ümbruskonnas on enam kui 3000 eestlast, siis on see arv (50) suhteliselt siiski väike — kool võiks olla märksa suurem. Tekib küsimus, miks köik eestlased ei pane oma lapsi eesti kooli, iseäranis aga need perekonnad, kus mölemad abielupooled on eestlased. Samal ajal on aga praeguses õpilasperes rohkesti lapsi, kellede üks vanamatest on rootslane, mis tähendab, et ka need mitterootslased hindavad eesti kooli kasvatust.

Näiteks alustas esimest kooliaastat Jonny Ljungberg, kelle mölemad vanemad on rootslased. Kuid poiss on õppinud oma eesti mängukaaslastelt eesti keelt ja see asjaolu pöhjustaski tema vastuvõtu.

Järelepärimisi eesti kooli astumiseks on esinenud ka mönelt teiselt puht rootsi abielupaarilt, kes on jälginud ja hinnanud körgesti eesti kooli öppe- ja kasvatustegevust. Nende soovide täitmiseks puudub aga võimalus, sest eesti kool on ühe minoriteedi kool, mitte erakool. Ametliku Rootsi suhtumine erakooli, nagu teada, pole sugugi positiivne. Eesti kool, see minoriteedi-kool, ootab oma õpilasperre eesti lapsi.

Noorimad öpilased proovivad koolipinki. Kohal on ka öpilaste vanemad (tagareas proual Meius, Niitenberg, Rohila, härrad Mart ja Ruut Mägi, pr. Laanep (vanaema), Heino ja Susanna Tomson, pr. Nuudi EK Göteb. osak. juhataja Gerhard Peet). Paremal Abel Milder palvust pidamas (EPL-fotod Kopler)

Türgi-eestlased ootavad ikka veel löplikku lahendust

— Kas Türgimaal enam ongi eestlasi, kas nad pole köik Saksamaale läinud? küsivad mitmed. Küsimus on öigustatud, sest viimastel aastatel on korduvalt kirjutatud eestlastesiirdumisest Saksamaale ja EUSL-i esimehe Joh. Västeriku jutuajamine nendega on ilmunud mitmes ajalehes. Samuti on vöidud lugeda Türgi eestlaste osavötust Münsteri suvepäevadest 1972 ja et kaks poissi viibisid tänavu eesti laste suvekodus Oldenburgi lähedal. Türgis on töepoolest ikka veel eestlasi — neid, kes parajasti ootavad järjekorda Saksamaale siirdumiseks, ja neid, kes on otsustanud Türki jääda eesti asunikkude kinnisvara valvama ja löplikku lahendust ootama. Neid külastas järjekordselt Aarand Roos, kes jutustab oma muljetest alamal.

VENELASED VEDASID ALT SAKSLASI

Nagu selgub dokumentidekogust Diktierte Option, mis ilmus Saksamaal ja millist on käsitletud EPL veergudel 18. ja 22. augustil Evald Uustalu poolt, vedasid venelased Hitlerit alt majandusliku operatsiooniga, mis käis baltisakslaste evakueerimisega kaasas.

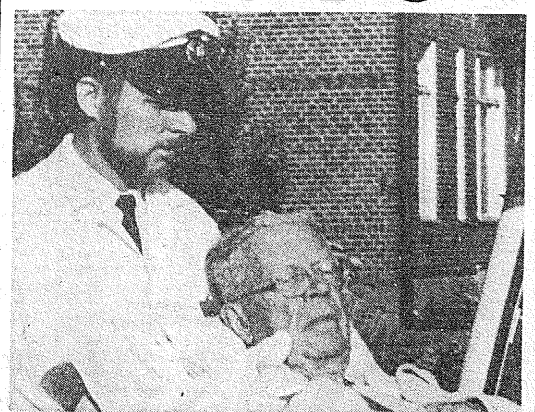
Lahkujud maksid oma varandused sisse Saksa Usaldusvõ- litsusele ja neile tasuti Saksamaal üleprotsentidega.

Oma esimesel külaskäigul Karssi 1967 leidsin Karacaöreni külast eesti ühiskonna, mis arvult ulatus poolesaja hingeni. Vahepeal on see aga tublisti väiksemaks jäänud, ehkki mitu peret on saanud juurdekasvu. Sügisel 1971 pakkis oma asjad kokku ja asus Saksamaale tööle 8/liikmeline perekond, ja 1972 müüdi maha niisama suurele eesti-saksa perekonnale kuuluv veski.

Uueks kinnisvaraks on nüüd hotell Münchenis. Karsi ümbruskonda on alles jäänud kümme eesti keele valdajat, kuna aga lapsi ja eestlaste muid sugulasi on niisama palju.

Järg lk. 7

Kuningal kriitiline

Kuningas Gustaf Adolf saabumisel Helsingborgi haiglasse

Kuningas Gustaf Adolfi tervislik seisund on äärmiselt kriitiline pärast möödunud nädalal teostatud mao-operatsiooni Helsingborgi haiglas. Operatsioon, mis oli hädavajalik verejooksu peatamiseks kaheteistkümnesörme sooles, iseenesest önnestus, kuid kuninga körge iga — ta on varsti 91 aastane — töi kaasa komplikatsioone.

Pärast kolme päeva möödumist halvenes kuninga tervislik seisund. Tekkisid hingamisraskused, ööl vastu esmaspäeva ka südamehäired, uued verejooksud ja neerud lakkasid töötamast. Kuningas viibib respiraatoris.

Kuninga lähimad omaksed — tütar Ingrid (Taani leskkuninganna), pojatütar printsess Christina, kroonprints Carl Gustaf, pojad prints Bertil, krahv Sigvard Bernadotte ja krahv Carl Johan Bernadotte on kuningat külastanud ja ööl vastu esmaspäeva viibisid nad kuninga läheduses Helsingborgi haiglas.

Tallinna Teadusliku Raamatukogu Teaduste Akadeemia

EPL Kolmapäeval, 29. augustil 1973

HOIATUS

Läänes meenutati üsna tagasihoidlikult Tshehhoslovakkia invasiooni viiendat aastapäeva. Tagasihoidlikult, sest vahepeal on paljude arvates olukord "normaliseerunud", mis sisuliselt tähendab seda, et nõukogude võim on ohjad kindlasti oma kätte saanud ja vabadusnõudlejad vanglatesse ja orjalaagritesse toimetanud.

Üks, kes läände on pääsenud, malesuurmeister Ludek Pachman, meenutas Stockholmis põgenike algatusel toimunud pressikonverentsil, oma ja tsehhi rahva üleelamisi augustis 1968. Et meenutamise organiseerisid põgenikud ja mitte rootslased ise, räägib omajao praegustest meeleoludest, kus taas unistatakse kokkuleppest kommunistliku maailmaga ja N. Liiduga.

Tõsi küll, Tshehhi invasioon ja selle brutaalsus, mida maailmal oli võimalus jälgida isegi televiisorites, vapustas avalikkust. Kuid mitte selle võrra, et protestid ja põlastusavaldused N. Liidu vastu oleksid pikemat aega kest nud.

See oli nagu mingi "metsiku-lääne-film", mis episoodina erutas, kuid siis jäi unarusse, kuna järjekindlamalt juhitud n n. opiinioonid sootuks vanemate erutusstimulantsiate Vietnami, Kreeka, Portugali jne. teemadel endiselt aktuaalseina püsivad.

Olukord tekitab aga ohu, et lääne avalik arvamine satub jaanalinnu olukorda, kes pea peidab ohu eest liiva alla -- või veel hullem, ei osata nähagi ohtusid, mis faktiliselt eksisteerivad ja puudutavad iga vaba inimest.

Hoiatus nende aspektide ees tuleb sellepärast otse sealt, kus oht on aktuaalseim: Moskvast. Maailmakuulus vene aatomifüüsik Andrei Sahharov, kes hulljulgelt on esitanud oma vaateid praegusele ikestusrezhiimile, m.h. alles paari nädala eest intervjuudes rootsi ringhäälingu Moskvakorrespondendile, mida ka ajalehed ja Eesti Päevalehtki refereerisid, on veelkordselt areenile astunud, vaatamate sellele, et teda mõni päev varem Kremli prokuratuur kõige selgemal kujul hoiatas ja ähvardas.

Sahharov kutsus läänekorrespondendid oma korterisse, et veel kord maailmale üteida seda, mis tal on südamel: läänteb saatusliku vea, kui ta nõustub pinevuse vähendamisega nendel tingimustel, mida N. Liit esitab. See on ohuks nii vene rahvale kui vabale maailmale, kes jääks hambuni relvastatud kommunistliku maailma halvasti ettevalmistatud kaitsega partneriks.

Sahharov juhtis tähelepanu, et vene ja teistele rahvastele N. Liidus ei saa tulla mingit demokraatiat ja vabadust nii kaua, kui läänedemokraatiad ruttavad diktatuurile appi tema probleemides -- andes vilja ja toitu, ehitades vabrikuid ja jõujaamu, kiirendades tehnilist arengut ja transporti.

Abi, mis vaid tugevdab rezhiimi ja muudab kodanikud üha kaitsetumaiks tema bürokraatia ja omavoli vastu. See tugevdamine võib tekitada olukorra, kus kogu maailma võib ohustada antidemokraatlik tulevik, kuna ta seisab vastakuti hambuni relvastatud koeksistentsi-partneriga, kes kaugeltki mitte asjata ja enesekaitseks ei relvastu.

Aatomifüüsik rõhutas, et justiitsministri asetäitja Maljarov ise on teda hoiatanud, et rezhiim tema "antisovjetlikke avalduse" enam ei kavatse kannatada. "Ma ei kavatse aga survele järele anda", ütles Sahharov, kes mõistab, et nüüdsete väljenduste järele on nii tema ise kui ta perekond otseselt ohus. Jääb vaid ära oodata, mida Kreml ette võtab. Brezhnev & Ko peavad aga arvestama, et Sahharovi julgus on läänemaailmale imponeerinud ja et tema saatust erilise hoolega jälgitakse.

Sahharov nõuab, et Nõukogude Liidu rahvad saaksid tagasi oma inimõigused ja demokraatlikud vabadused ja loodab, et läänemaailm oma huvudes seda nõuet täie intensiivsusega toetab sellepärast, et muidu ei saabu kunagi rahulikku ja õnnelikku maailma.

On ju praegune n.n. pinevus kogu pärastsöja aja olnud vaid kunstlik konstruktsioon, mille ülalhoidmise eest on hoolt kannud Kreml ise. Seda Stalinist Brezhnevini. Kunstlik pinevus ja jutt "läänemaailma ümberpiiramisest" ja kallaletungikavatsustest on olnud suitsukatteks iseenda tohututele pingutustele relvastuse muretsemiseks, millega oleks tee lahti kogu maailma valitsemiseks.

Sotsiaaldemokraatlik internatsionaal, millesse kuuluvad 58 vaba maailma demokraatlikku sotsialistlikku erakonda, oli üks neid väheseid, kes siiski meenutas Tshehhi invasiooni "juubelit" nõudmisega, et N. Liit peaks oma väed Tshehhoslovakkiast tagasi tõmbama ja respekteerima selle maa rahva vabadust ja õigust ise valida oma valitsemisvormi.

Kus on aga avaldused ja resolutsioonid, milles nõutakse vabadust kõigi kommunismi küüsi langenud maade rahvastele, kaasa arvatud rahvad Venemaal ja selle maa praeguse valitsuse poolt vägivaldselt anastatud aladel, nende hulgas Baltikumis? Nõudmised, milliste aktuaalsust rõhutas ka Sahharov Moskvas.

KLA

EESTI PÄEVALEHT
Estniska Dagbladet
Peatoimetaja Juhan Kokla
Vastutav väljaandja
(ansv. utg.)
Arvi Moor

Toimetus ja talitus:
EESTI MAJAS Stockholmis:
Wallingatan 32, 1 tr.
Postiaadress: Box 667
101 29 Stockholm 1
Telefon 21 84 46

Toimetaja Eskilstunas Jüri Aus
Aadr. Eesti Päevaleht, Box 120,
631 02 Eskilstuna, tel. 016/14 77 72
Tellimispostgiro nr. 15 67 70-0
Kuulutusarvete postgiro 60 59 00-0,
Eesti Päevaleht Förlags AB,
Stockholm

Tellimishinnad:
Aasta ..... kr. 158:-
Termin (4 kuud) ..... kr. 57:-
Kuu ..... kr. 16:-

Väljaandja EESTI PÄEVALEHT FÖRLAGS AB

Trükkija: Eskilstuna-Kurirens Tryckeri AB Eskilstuna 1973

VÄLISKOMMENTAAR

Rahvusvaheline terror

Terror kui julmade abinõude, ähvarduste ja surmamiste tarvitamine võimuvahendina rahvusvahelises elus on ajaloolliselt nähtuna olnud hajusana esinev. Pilt hakkas järsku muutuma 1971 sügisel, kui nimetatud palestiinasissid. Jordaaniast välja tõrjuti ja osa neist moodustas terroristliku organisatsiooni nimetusega "Must September".

Selle salaseltsi liikmed on seni mänginud peaosa enneolematu terrorismi vallandamisel. Põrandaalune agentide söda algas 1971 novembris Jordaania peaministri Wasfi Tali mõrvamisega. Siitpeale on Must September ette võtnud ühe terroristliku aktsiooni teise järele mitmel pool välismail eesmärgiga kaitsta palestiinlaste huvisid võitluses Iisraeliga.

Iisraeli sportlased mõrvati Olümpia mängude ajal Münchenis. Kolm välismaist diplomaati surmati Sudaani pealinnas Khartumis. Süüria ajakirjanik lasti maha süüdistuse põhjal, et ta olevat spioneerinud Iisraeli kasuks. Jordaania viis kodanikku said samasuguse saatuse osaliseks Saksa Liiduvabariigis. Iisraeli julgeolekuagendid mõrvati Madridis ja Küprose pealinnas Nicosias.

Iisraeli diplomaat surmati Washingtonis. Loetelule tuleb lisada terve rida rahvusvaheliste reisiliinide lennukite kaaperdamisi, mis mitmel puhul nõudsid rohkeid ohvreid tälesti süütute reisijate hulgast.

Tohutu terroritaine äratas loomulikult sügavat nördimust Iisraelis. Pärast juutide hulgalist tapmist Münchenis otsustas Iisraeli valitsus võtta kasutamisele rangeid vastuabinõusid. Palestiinlaste pagulaslaagrid Liibanonis ja Süürias, kus terroristid ennast varjul hoidsid, pommitati korduvalt õhust ja rünnati iisraeli maavägede poolt.

Iisraeli valitsusjuht Golda Meir tegi teatavaks, et iisraellastel pole muud valikut kui terrotistide organisatsioonidele pihta anda kus vähegi võimalik. Selles valmus viis üks iisraeli komandoüksus tänavu aprillis läbi tähelepanuväärse üllatusrünnaku palestiina sissijuhtide vastu Liibanoni pealinnas Beirutis.

Sellele rünnakule järgnenud kuudel on agentide söda jatkunud Küprosel, Prantsusmaal ja Itaalias, ühe vahejuhtumiga isegi Norras. Mõnel juhul on ohvriks langenud terroristid ise, olles hooletud lõhkeainete käsitamises. Tavaliselt on aga ikka olnud tegemist kavakindla mõrvamisega.

Palju vihjab pealegi sellele, et teatavaks saanud mõrvamised ei anna tegelikult täit pilti agentide sõja ulatusest. On nimelt võimalik, et sinna kuuluvad ka mitmed seletamatud surmajuhtumid ja inimeste kadumaminekud.

Nii on rahvusvaheline terror igatahes võtnud mõõtmed, mis on vastuolus loomuliku mõistusega. Seda tähelepanuväärsemana tundub tõsiasi, et Liitunud Rahvaste Organisatsioon pole tänaseni suutnud panna piiri aastaid kestnud terrorismile. Igatahes jäi juba möödunud aasta lõpul mulje, nagu oleks UNO täiesti abituna jäänud seisma selle probleemi ees.

Oli nimelt osutunud võimatuks leida küllalt suurt üksmeelt terroritegude peatamiseks rahvusvahelises elus. Ei leidunud isegi mingit üksmeelt mõeldavate põhjuste kohta, mis terroritegusid võivad põhjustada. Nähe on seda imelikum, et maailmaorganisatsiooni üks suur komisjon on pikemat aega olnud ametis probleemi selle külje uurimisega.

Häda seisab nähtavasti selles, et lennukite kaaperdamised ja inimeste mõrvamised on terroriteod, mida palestiinlaste organisatsioonid kasutavad võimuvahelise konventsiooni toimetulekuks, millest rohked araabia riigid ja nende mõtteosalised osa võtaksid. Aga endastmõistetavalt ei paku jatkuvad atentaadid mingit head õhkkonda ka konflikti rahulikule lahendamisele Lähis-Idas.

Kes kõige selle tegajärjel eeskätt kannatavad, on tegelikult palestiinlased ise, kellede nimel Must September ja teised terroristlikud organisatsioonid ütlevad ennast talitavat. Kui sellest hakatakse aru saama, siis algab võibolla ka piiripanemine rahvusvahelisele terrorile.

A. K.

Karin Luts Sveagaleriis

Svea galerii kunstinäitusele Konstens Stormarknad, mis kestab kuni 16. septembrini, on esinema palutud ka Karin Luts. Kunstnik on esindatud kahe akvarelliga ja kahe õlimaaliga, millest üks on Jacko Wieselgreni portree.

Kohaliku elu

STOCKHOLM

Noorte Kunstigrupp alustab hooaega

Möödunud talvel innukalt tegutsenud Eesti Noorte Kunstigrupp jatkab oma tegevust ja kolmapäeval, 5. septembril on esimene kohtamine kunstigrupi oma korteris Grev Turegatanil nr. 15 (Östermalmstorg T-T-peatus). Plaanitsetakse staffiide valmistamist ja arutatakse sügishooaja tegevust. Järgneb kohvi. Kõik huvilised teretulnud!

P.S. Sügisel jätkub ka õlimaalimiskursus, kuhu võivad liituda ka uued huvilised. Kavatsetakse luua ka fotoringi. Järgmine kunstinäitus kas novembris või detsembris.

STOCKHOLM

Filatelistide klubiõhtu

EFÜR tegevushooaja esimene klubiõhtu toimub neljapäeval, 6. septembril kell 18.30 Eesti Majas, Wallingatan 34, I.

Kõik margi, ekslibrite ja rahasõbrad on teretulnud!

JUHATUS

Stockholmi Eesti Majas toimus suve jooksul köögi ja kohvikuruumide ümberkujundamine seoses nende nõuetega, mida ametivõimud esitasid ühenduses alkoholimüügi loa andmisega. Köök muutus märksa suuremaks, kuna personali riietus- ja pesuruum paigutati teisale. Täiesti uuesti sisustati tagumine kohvikuruum, kuhu nüüd on sisse ehitatud baar. Pildil arutavad majavanem Mart Nurk (paremal) ja ehituse juhataja Raoul Lokotar uue baarileti peal ehitusprobleeme. Tööd on nüüd lõpetatud ja maja avati kolmapäeval, 29. augustil.

Eestlased kodumaalt puudusid kongressilt

HELSINGI (EPL) — Helsingi moodsas Haga hotellis peeti 13-18 augustil teine rahvusvaheline toidumajandust uurivate etnoloogide kongress, millest võttis osa 50 teadlast Euroopast ja Ameerikast. Esimene kongress peeti 1970 Lundis, teine loodeti pidada Poolas, kuid kuna see lootus oli petlik, siis võttis Soome selle ülesande endale.

Kongressist on osa võtnud ka idarlike, seni küll ainult satelliitide hulgast, kuna N. Liit on hoidunud eemale. Eelmisest kui ka äsjasest kongressist pidi osa võtma ka üks eestlane kodumaalt, kuid ainult nende nimed on figureerinud kongressi nimekirjas, isikuid endid pole aga kunagi ilmunud.

Asjamõõdunud kongressist jäid täiesti eemale tshehhid, rumeenlased, bulgaarlased ja idasakslased. Mõned kaudsemadki andmed näitavad, et väljapääsu teadlastele raudrimba tagant on tugevalt piiratud. Ainult Jugoslaaviast on alati olnud esindajaid.

Nagu eelmisel korral, nii esindasid eesti teadust nüüdki ainult eksiileestlased Gustav Ränk Stockholmist ja Ilmar Talve Turust, neist esimene ka ettekandega.

Eelmise kongressi tulemusena on samad uurijad avaldanud trükis ülevaated toidumajanduse ajalugu käsitavate uurimuste kohta — Ränk Balti maades ja Talve Soomes.

Toidumajandus oma rahvapäraste valmistamisviisidega, toitude ja söögikommetega on kaua olnud vaeslapse osas muude ainete kõrval, kuid pärast Teist Maailmasõda on sellest kujunenud üks populaarsemaid uurimisaineid.

Möödunud kongress andis omakorda tugeva tõuke edaspidiseks tööks, mis nõuab tihedaid rahvusvahelisi kontakte.

Kongressi tegelikuks korraldajaks ja toeks oli Soome Restoranide Muuseum, mille töttu Helsingi restoranid korraldasid ka osavõtjatele külalislahke vastuvõtu õhtusöögiga.

Prof. Gustav Ränk esines ettekandega

Ameeriklane Riia rannas

NEW YORK (VES) — Ameerika suurajalehe "The New York Times" esindaja Hedrick Smith jätkab oma kirjeldusi Balti riikidest, seekord Läti Jurmala mererannast.

Rannas kuulis ameeriklane suvitajail kaasas olevatest raadiotest Inglise BBC või Stokholmi raadio saateid, samuti ka Poola raadiojaamade läänemadel muusikat. Läti kaunitel naistel seljas olevaid värvirikkaid riideid ei näe N. Liidu sisemaal.

Suvitajate hulgas, kelle arvel Jurmala tavaline 50-tuhandeline elanikearv suveti tõuseb 200.000-le, koosneb suures osas venelastest, kes saavad "putjovka" Balti riikide randadesse, või nagu Eestis nüüd öeldakse "tuusiku".

Eesti või Läti kuurorti pääsemine tähendab nelle pääsu "lääne".

Kohalik elu

GÖTEBORG

Pensionäride kokkutulekud

Eesti Pensionäride Ühing Göteborgis iganädalased kokkutulekud algavad kolmapäeval, 12. sept. kl. 10-15 Eesti Majas, Drottninggat. 27. Kõik liikmed teretulnud.

Arhitekt Heikki Särg Göteborgis abiellus psühholoog Carharina Blockiga Halmstadist.

Huumor

Majaproua külalisele: "Tele nutsite kui minu tütar itaalia romanssi laulis. Olete vist itaallane?" Külaline: "Ei armuline proua, ma olen kutseline lauluõpetaja".

Mis on vahe kollektiivi ja kliki vahel? Kollektiiv oleme mele, klik on "nemad".

Viis öngitsejat seisab jõe kaldal rivis, önged käes. ütleb üks: "Ma ei tea, aga öngitsemine on šaanud mulle lihtsalt spordiks, millest ma enam ei saa loobuda."

Teine öngitseja: "Mina öngitsen lihtsalt igavuse pärast."

Kolmas: "Mina käin kalal selleks, et puhata närvisid."

Neljas: "Mina käin öngitsemas sellepärast, et öngitsemine on mul kireks."

Viies: "Mina öieti ei kõlbagi tele seltskonda. Mina käin nimelt öngitsemas sellepärast, et kala saada."

Päästearmeelane noomib sadamakõrtsis meest, kes istub vilnaklaasi taga:

"Miks te ometi joote nii palju?! Kas tele ei tea, et iga aasta sureb 10.000 ameeriklast viinasurma?"

Joodik: 'Mul oñ see kama kõik. Mina olen eestlane".

USA andis kodaniku välja

NEW YORK (VES) — USA andis Lääne-Saksamaale välja 53-aastase sakslanna Hermine Braunsteiner-Ryani, keda süüdistatakse sõjaroimades sõja ajal, mil ta teenis Rawensteini koonduslaagris, kus hukati juute. Väljaantu on ablelus ameeriklasega ja USA kodanik.

Hermine Ryaon on esimene sõjaroimades süüdistatav isik, keda USA on teisele riigile välja annud. Ta läheb kohtu alla Lääne-Saksamaal.

Uus välisminister USA-s Kissinger Rogersi asemel Kuidas on Nixoni tervis?

Nixon pidas pärat 5 kuud kestnud pausi pressikonverentsi ja tegi teatavaks, et välisminister William Rogers lahkub oma kohalt 3. septembril. Rogersit asendab erinõuandja välispoliitilistes küsimustes, Henry Kissinger. Rogersi lahkumine ei tule erilise üllatusena, kuna sellelaadsed kuuldused liikusid Washingtonis juba pikemat aega.

Teatud poliitilised ringkonnad Washingtonis märgivad, et Rogersi lahkumise üks peamisi põhjuseid on Watergate-skandaal. Pärast selle avastamist on olnud märgata teatud lahkhelisid Rogersi ja Nixoni vahel. Oletatakse, et Rogers lahkus pärast otsest survet administratsiooni poolt.

Tegelikult on Rogers olnud suhteliselt kahvatu poliitik ja teda varjutas täielikult Henry Kissinger, kes Nixoni erinõunikuna lahendas suurpoliitilisi ülesandeid Moskvas, Pekingis ja Hanois. Vaid teatud Lähis-Ida küsimustes oli Rogersi tegevust rohkem märgata, muidu aga tegeles ta rohkem esindussülesannetega.

Kuidas osad olid jaotatud, nähtus selgesti siis, kui Leonid Brezhnev külastas USA-d. Rogers esines ametlikus osas kuna USA tegelikke positsioone esitas Henry Kissinger.

60-aastane Rogers siirdub tagasi oma vanale ametikohale, s.t. ta hakkab tegutsema advokaadina New Yorgis.

Tagasi minnes Nixoni pressikonverentsi juurde, siis esitati talle taas küsimusi Watergate-skandaali kohta. Muuhulgas ka seda, kas poleks mõeldav mingusugune kompromiss helilindistatud kõneiuste kohta. Neid tohiksid sel juhul kuulata vaid eriliselt väljavalitud isikud.

Mispeale Nixon seletas, et selline menetlus ei teeniks ülduse huvisid ja et USA president üldse ei saaks teha oma tööd kui temalt ära võetakse privaatõigus helilintidele või dokumentidele.

Pärast pressikonverentsi sõnas demokraatlik senaator McGovern, et Nixon oma konsekventse keeldumisega avaldada töend materjale ei jäta järgi muud võimalust kui tõsiselt kaaluda riigikohust.

Muidu on aga hakatud USA-s tõsiselt arutama, kuidas öieti on lood Nixoni psüühhilise tervisega. Tema käitumine viimasel ajal on olnud kummaline ja ta on jätnud mulje inimesest, kes on tasakaalust väljas.

Sõjaveteranide kongressil New Orleansis näiteks kaotas ta enesevalitsemise ja tõukas ilmse ärritusega oma pressisheffi Ronald Zieglerit. Valge Maja püüab vahejuhtumit bagateliseerida, kuid seda raskem on seletada Nixoni närvilist esinemist kongressil.

Sääl peetud kõnes tungis ta niivõrd ägedalt kallale oma poliitilistele vastastele, et isegi traditsiooniliselt Nixoni-sõbralik publik ei aplodeerinud. Vaatlejatele jäi mulje, et president on ülimalt ebakindel ja et ta ägedate atakkidega "noris" applause. Mis aga jäid tulemata.

New Orlenasis peetud kõnes nentis Nixon, et tema oli see, kes tegi korralduse Kambodzha pommitamiseks ja et ta teeks samasuguses olukorras täpselt samasuguse otsuse. Kõne oli üldjoontes äge, armatu kuid ka ebakindel, ütlevad vaatlejad.

Lisatakse juurde, et New Orleansis esinemine oli täielikus vastuolus neli päeva varem peetud TV-kõnega. Siis nimelt esines Nixon suhteliselt rahulikult, palus ameerika rahvalt arusaamist ja ta köneles ülistavalt riigi institutsioonidest üldiselt.

Ameerika poliitilised vaatlejad märgivad, et Nixon on ka varem olnud siia-sila-sinna hüplev poliitik. Kuid nüüd on märgata, et ta ebakindlus ja tasakaalutus on suurenenud.

Muidugi on selleks ka omad põhjused. Kõigepealt Watergate, siis Agnew eventuaalne altkäemaksude-afäär ja lõpuks ka kriitika, mis on suunatud tema luksusresidentside vastu Key Biscaynes ja San Clementes. Nimelt on selgunud, et need on suuremalt osalt ehitatud ameerika maksumaksjate rahadega.

Võibolla lisandub ka asjaolu, et Nixon oli absoluutselt veendunud, et tal õnnestub oma TV-TV-könega eemaldada ameerika rahva umbusaldust Watergate-afääri asjus. Opiniooniuurimused on aga näidanud, et rahva enamus ei usu Nixoni süütust. Öeldakse, et helilintide kramplik varajamine juba iseenesest laseb oletada vastupidist.

Nisoni tervise kohta märgib Valge Maja, et 60-aastane president on heas füüsilises vormis, ka pärast hiljutist kopsupõletikku. Neniditakse, et Nixonile on viimaseaja sündmused endastmõistetavalt avaldanud tugevat survet, kuid president on võimaline tegutsema efektiivselt. Kuid Nixoni nõuandja, endine kaitseminister Melvin Laird lisas siiski juurde, et president pärast kopsupõletikku oleks vajanud pikemat puhkust.

Paljud vaatlejad USA-s märgivad aga, et olukord Nixoniga on siiski kartusttekitav. Supervõim USA-tüübist vajab oma riigitüüril tasakaalukat isikut, mitte aga närvilist inimest, kes mingi kapriisi ajel võib vallandada mistahes katastroofi (JA)

"Estonian Rossolye"

NEW YORK (VES) — Ameerikanna Kay Shaw Nelson Washingtonis kirjutas ja Henry Regnery kirjastus Chicagos andis välja Ida-Euroopa kakaraamatu (The Eastern European Cookbook), milles autor palgutab Balti riigid ilma reservatsioonideta Venemaa territooriumi koosseisu.

Õpetades peale toiduretseptide ka veidi geograafiat, autor kirjutab "European Russia" osakonnas: "Tänapäeva Euroopa Venemaa on mosaiik Eestist, Lätist, Leedust Balti mere põhjaosas ja Armeeniast, Aserbaidzhanist ning Gruusiast lõunas."

Esimese toiduna tuuakse "Estonian Herring" ja selle "eesti heeringa" nimi olevat "Rossolye".

10-võistleja 8018 punkti

Rahvusvahelise eliiklassi tasemesse kütündis eesti kümnevõistleja T. Suurväli Bulgaaria pealinnas Sofias peetud võistlustel, kes saavutas 8018 punkti ja esikoha.

T. Suurväli läbis 100 meetrit 11,12-ga, hüppas kaugust 7.02, tõukas kuuli 13.93, hüppas kõrgust 1.91, läbis 400 m 49,0 ja 110 m tõkkeid 14,89-ga, heitis ketast 43.86, ületas teivashüppes 4.30, viskas oda 68.26, sai 1500 m jooksus aja 4.15,4 ja kogus 8018 punkti.

Asendamatu "Onu Vasja"

NEW YORK (VES) — Moskvas on üheks väga tarvilikuks ja väga laialtkasutatavaks asjameheks "Onu Vasja", kirjutab ameerika ajalehtedes Leo Gruliow. "Onu Vasjaks" kutsutakse vabakutselisi töömehi, kes oskavad parandada ukselukku, lekkivat veetoru, poleerida põrandat ja teha tuhat muud seesugust tööd.

"Onu Vasja" probleem sattus äsja Moskva ajalehtedesse, kusjuures mõnes lehes leiti, et nad ei sobivat sotsiatlikku ühiskonda. Üks "Vasjadest" vastas seepeale, kinnitades, et Moskva, samuti teised N. Vene linnad jääksid suurde hätta, kui "Vasjade seisus" likvideeritaks.

"Literaturnaja Gazeta" asus küsimust uurima ja avastas, et "Vasjade" poolt tehakse kakskolmandikku töid Moskvas. riiklikud tööagentuurid pole iigali võimelised "Vasjadega" võistlema, kuna tavaliselt mõne väikese töö jaoks tuleb asutusele esitada kümneid blankette ja ankeete ning seejärele töömeeste oodata võibolla kuusid.

Iglist Maailmast

MINISEELIK on kujunenud suurmoeks ka Aafrikas. Lõuna-Aafrika Sotho neegri keeles on miniseelikul pikk nimetus. Sõnasõnalises tõlkes see tähendab: "Äiapappa, sule silmad, ma nüüd kummardan".

KAPLINNA statistika büroo andmeil on Lõuna-Aafrikas valgete meeste keskmine eluiga 64,5 aastat, valgete naiste keskmine eluiga 72 aastat, 49 aastat mulati meestel ja 56 aastat mulati naistel. Neegrite kohta puuduvad statistilised andmed.

USA Kaubandusministeerlumi turistmiasutise andmeil on välismaa turistide saabumine USA-sse käesoleva aasta esimese nelja kuu jooksul olnud 29 prots. suurem eelmisest aastast. Loetleti enam kui 897 000 turisti, keda siia meelitab dollari odav kurss.

USA tööministeerium kinnitas seaduse, mille kohaselt meesametnik saab palgalist puhkust kui perekonda sünnib laps. Meeste puhkus on mõelnud selleks, et isadel oleks võimalik oma perekonna eest hoolitseda sel ajal kui naine viibib sünnitushaiglas ning ka siis kui naine koos imikuga koju on tulnud. Isade-puhkus on 30 päeva.

Maailma rändav noorus Trevi juures ja jahutab selle kauni purskkaevu vees oma jalgu.

Tähtsad juhtumid Roomas

Rooma (EPL). Täna juhtus minuga tõesti tähtsaid asju — nii suuri, mida ma polnud õieti kavatsenud. Eile käsin ma Vatikani Muuseumis — ja see oli vale samm. Peab ikkagi peale hakkama Piazza Pius XII-ga ja St. Peetruse Basiilikaga, et saada õiget muljet selle väljaku suurepärasest arhitektuurist. Muuseum on küll suur ja seal on palju väärtuslikku ajaloolist ja kunstiloolist materjali, kuid need pole mitte haruldasemad kui teistes muuseumes — peale Laokoni skulptuurigrupi — ja ruumid pole muuseumiks sobivad, ega pole objektid ka uuemate nõuete kohaselt esitatud.

On muidugi Rafaeli ruumid ja Sixtini kabel Michelangelo ja teiste meistrite freskodega. Viimse Kohtupäeva võimsus peitub kompositsioonis ja mitte värvis, mis on õieti üsna pruun ja umbravärviline. Kristus sel maalil on kujutet nagu Olümpiaadi võitja—atleet ja Michelangelo on maalinud St. Bartholmeo käest rippuvale inimnahale iseenese näo.

Ma ei tea, mida kunstnik sellega mõtles? Rafael on end siis juba kenamini kujutanud "Ateena kooli" paremal äärel koos oma sõbra ja kaastöölise Sodomaga ja Platole on antud Leonardo da Vinci näojooned.

Sixtiini kabelis istus ja liikus küll paartuhat inimest igast maailmakandist ja igat nahavärvi, kes vaatles, kes mõtles, või katsus oma muljeid üles kirjutada. Minagi istusin seal teiste hulgas ja lasin oma pilgul rännata viissada aastat tagasi loodud kunstiteoste üle.

Aga see elamus ei olnud see, mida ma olin otsinud, ja täna lasksin end taksojuhil maha panna Via de Concillazione algul, et ise jalutada St. Peetruse Basiilika poole ja näha kuidas end avab Gian Lorenzo Bernini kavandet kolonnaadidest piiratud ovaalne väljak koos Basiilikaga.

Tahtmatult meenus jälle fakt, et Sixtus viies laskis selle kolonnaadi jaoks lammutada Rooma keisri Septimus Severuse monumendi. Väljaku keskel on obeliski mille omal ajal Caligula laskis Heliopolisest Rooma tuua ja mille Nero laskis üles seada Circus Maximumi.

Seal oli see monoliitne punasest graniidist obelisk kuni 1586, mil Sixtus V tahtis et see seatakse üles Basiilika ette ja 800 meest ning 150 hobust vedasid tohutut kiviblokki mitu kuud läbi Rooma tänavate kohale, kus seda näeme tänapäevalgi.

Väljak on täis busse ja autosid ning vasakul kolonnaadi nurgal ootavad norguspeadega voorimehehobused. Inimesi voolab nagu mitmevärviliselt kirev kangas Basiilika portiku poole ja sealt jälle alla. Kallak pind viib üles ja võimsatest avatud pronksustest tulvab jahedat õhku, St. Peetruse Basiilika on suurim kirik maailmas ning ta kõrgus on juba nii suur, et Michelangelo joonistet võimas kuppel võjub üsna võikesena.

Ma olen omas meeles ikka imestanud, et inimsoos on pesitsenud imelik soov kive tahuda, neist sambaid ja kujusid raiuda ning tohutuid templeid ja kirikuid üles ehitada. St. Peetri Basiilikas on see kõik võtnud juba üleinimlikud mõõtmed — ja ma olen üsna tänulik, kui leian monumentaalsete marmorkujude hulgas päris inimlikus suuruses St. Peetruse pronkskuju.

See kuju kõikide teiste kõrval peamiseks usklike austamisobjektiks, sest ta parema jala varbad on suudlemistest ja käega puutumisest tälesti kulunud. Minugi nähes suudeldakse või puudutatakse käega kuju ja pannakse siis käsi huultele. Austun sammu lähemale ja puudutan käega — küll vasakut — St Peetruse kuju jalga.

Ma näen, et pihitoole puhastatakse tolmuimejaga ja paljudel neist on sildid, mis ütlevad, et pihtida võib saksa, poola, inglise, prantsuse, hollandi, ungari või hispaania keeles. Lõpuks leian sildi, et tõstukiga saab kupooli rõdule see maksab viissada liiri (ca 4 kr). ja kõrguste poole püüdja nagu ma olen, sõidangi üles.

Tõstuk viib aga katusele, kust tuleks üle jalutada kupoolini — ja, aga Basiilika katus pole seda mitte tavalises mõttes, see on nagu tänav sillutet ja katusel on ka kohvik ja suveniiride kauplus ja postkontor. Trepi ees, mis viib kupooli, on väheldane büst Michelangelost.

Ometi on see pronksbüst siin lageda taeva all ja kaugel eemal kõigist tseremoonialst, mis toimuvad Basiilikas ja piazzal, sügavamalt haarav kui suured ja toredad päavstide ja pühakute kujud all Basiilikas.

Selles murtud ninaseljaga näos peegeldub see kannatus, mille geniaalsus inimesele paneb. Ma lähen trepist üles ja läbin kitsa ja kupooli seina järele kõvera koridori — selle seinad on täis kirjutet nimesid ja kuupäevi, siin käinute poolt — ka mina võtan pliiatsi ja kirjutan oma signatuuri ja aasta-arvu, parompoolse koridori lõppu üsna kõrgele lae alla — kui keegi tahaks mu sõnu kontrollida.

Vaatan korraks alla — kõrgus on tõesti peadpööritav — alles siin taipab, kui võimas see ehitus õieti on, sest alles kupooli alumisel serval näeb, et see kerkib veel teise kiriku kõrgusse ja viimse tipu serval on veel üks rõdu, kus näeb inimesi liikumas. Aga sinna ma enam ei kipu.

Kirikust lahkudes näen, et rahvast on kogunud parempoolselle treppidele, seal on paar politseinikku mootorratastega. Pöördun ühe omataolise mehe poole ja küsin, et mis siin hakkab toimuma, aga ei, tema ei tea. Jään ikkagi vaatama, sest see on koht kus peavad Vatikani sõdurid valvet — needsamad svetislased oma toredais keskaegseis rõivais ja kiivreis.

Me ootame nii kolmkümmendneliükümmend minutit, mis tulise päikese käes pole sugugi lihtne asi. Aga siis tekib liikumine Šveitslaste ruumide ees, viis meest tuleb välja ja nad seavad end oma piikidega ritta väravavõlvi alla.

Ka politsei auto ja mootorrattarid säevad end sõiduvalmis, võlvi alt sõidab välja paar musta autot — need on liikunud paarkümmend meetrit, siis libiseb esimesel neist katus ära ja autost tõuseb paavst, ta tõstab parema käe kahe sõrmega.

Tal on punane ja valge talaar ning palju muud ma temast ei näe, sest mees mu kõrval, ilmselt mingi slaavlane karjub "Papa, Papa" ja tahaks nagu mõlema käega paavstist kinni haarata, ta ekstaasis. Meie teised plaksutame ja siis on kolonn paavstiga meist möödas.

Ma tahan aga üles otsida "Tomasso all Orso" — see on nimelt üks selline kuulus trattoria, kus on peatunud ja õinetanud Dante Alighieri, Goethe, Montaigne, Rabelais ja teisi. See koht on pärit 15. sajandist ja kui ma sinna sisse astun, näen kohe keset ruumi suure ja madala vana-aegse ahju, millele on laotud igasuguseid antiik-kujusid, reljeefe ja vaase.

Ma olen üksi ja mind viiakse taha väiksesse aeda, kus istub keegi, ilmselt ka kirjanduslike huvidega ameeriklanna kuna ta on osanud siia tulla. Ma tellin omale "Zuppo veduto" ja see on haruldaselt hea alaviljasupp nagu hapuoblikalehtedega ja maksab ainult 300 liiri (2 kr).

Kelneriks on poiss, kes inglskeelt ei oska ja ta ilmselt ei tea midagi selle koha ajaloost ja mul jääb vähe lootust, et ka mind kunagi arvatakse nende kuulsuste hulka kes seda trattoriat on külastanud.

Tagasiteel hotelli möödun ma Piazza Trevist — seal on see kuulsaim Rooma purskkaev, millesse tuleb raha visata, et siia veel tagasi pääseda. Seal istub kogu maailma hipivälismusega noorus ja leotab oma jalgu purskkaevu vees. Minagi võtan kingad jalast ja panen oma jalad jahedasse vette.

Paar itaalia poisikest sumavad vees ja otsivad sinna visatud rahasid — ja ma loobun sest rituaalist. (EPL/EKS).

Baltlased söidavad Genfi konverentsile

Julgeolekukonverentsi välisministrite kokkutulekul Helsingis võeti vastu ka juba eelläbirääkimistel välja töötatud tööjuhend jätkuvaks perioodiks Genfis, mis algab septembris. Siin alustavad tööd peakomisjonid probleemidekompleksides alal nagu: Euroopa julgeolek, majandus, teadus ja tehnoloogia, keskkonnakaitse. Tegelik töö toimub suurelt osalt alakomisjonides, kus ettepanekuid ja ülevaateid hakatakse ka välja töötama suures arvus kontroverssestes küsimustes nagu Ida-Lääne kontaktid, inim- ja liikusvabaduste haitse, piiramiste kaotamine perekonnaliikmete, turistide, informatsioonivahendamis kultuurilise kontakti jne. osas. Kogu julgeolekukonverentsi edaspidine saatus ja tulemused olenevad nüüd, kui palju N. Liit ja Ida-blokk on tahteline ja suuteline mõõndusi ja järelandmisi tegema neis vitaalsetes küsimustes.

Balti Komitee, ERN, Läti RF ja rida teisi balti organisatsioone Rootsis on juba asunud eeltöid tegema Genfi tööfaasi osas. Möödunud 9 kuu kestel toimunud tihedatest kontaktidest Helsingis toimunud riikide delegatsioonidega, nende esimeestega ja juhtivate ekspertidega, on balti organisatsioonidele üldisemalt selgunud ka need punktid ja probleemid, kus meie kaasabi soovitakse ja kus meie omi seisukohti saame esitada.

Kontaktid on toimunud pea kõigi suuremate Euroopa riikide delegatsioonidega. Välisministrite kokkutuleku ajal oli V. Kotsaril ja Poola esindajal V. Patekil võimalus veelgi täiendavat informatsiooni saada, uusi kontakte võtta ja rikkalikult töömaterjale kaasa tuua.

V. Patekil oli Helsingis ka pikem jutusjamine Inglise välisministri Sir Alec Douglas-Home'ga Ida-Euroopat puudutavate küsimuste üle.

Balti Komitee koordineerimisel koostavad materjalid Genfi haaravad 10—20 probleemidepunkti, mis balti rahvaid eeriti huvitavad: koloniaalne surve, venestamishädaoht, demograafilised probleemid, reisitakistused, viisamaksud, kultuuriliste otsekontaktide puudumine, takistused kirjanduse, kunsti, heliloomingu uudistevahendamise, raadio ja TV programmi osas.

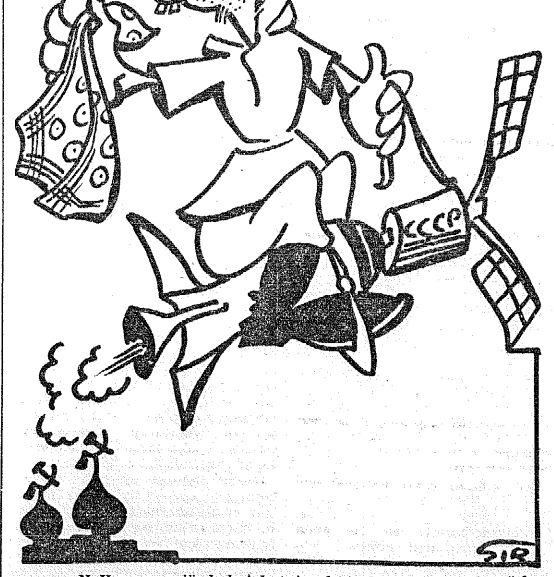
Kõigi nende punktide osas on paljude delegatsioonide poolt soovitud meie poolt esitada olukorrakirjeldused ja faktid koos meiepoolsete soovidega. Et sellist kogumisvaadet koostada, on vavatsus tööle rakendada vähemaid töögruppe ja rida erialade tundjaid. Genfi sessioon kestab arvatavasti kuni 1974 kevadeni.

Meiepoolseid materjale on soovitud saada oktoobris-novembris. On võimalik, et materjalide esitamiseks Genfi sõidab uus Balti delegatsioon Rootsist ja Euroopast.

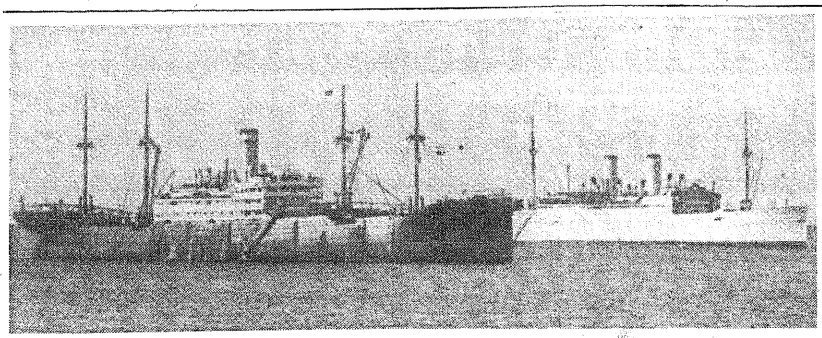
Tunnel müüri all

BERLIIN — Üheksa ida—saksalast, nende hulgas viis last, pääsesid Lääne—Berliini läbi tunneli, mis nad pika aja jooksul salaja kurikuulsa Berliini—müüri alt läbi olid kaevanud.

Põgenike läbimurd läände toimus 27. juuli öösi, kuid Lääne—Saksa valitsusasutised ei teatanud sellest kohe avalikkusele. Arvatavasti oli valkimise põhjuseks julgeolekuküsimus. Samuti pole põgenike nimesid senini avaldatud.

N. Vene merejõudude juhataja admiral Sergei Gorshkov ütles: "Sovjet omab aatomijõul liikuva allveelaeva, mis on suuteline sõitma ümber maakera ilma et see kordagi tõuseks veepinnale". — Mis imetegu see siis ka ära ei ole, Sovjetil on ju ka kosmose-sõiduketd, mis kunagi tagasi ei tule.

Saksa laevad ümberasujate transpordiks Tallinna sadamas oktoobris 1939. Taamal "Der Deutsche".

Moskva tüssas sakslasi Baltisaksa varandused langesid venelastele

Karl Wachholtzi kirjastusel Neumünsteris, Saksamaal 1972.a. ilmunud dokumentide kogu "Diktierte Option" heidab igakülgset valgust baltisakslaste ümberasumisele. Meie lehe k.a. 18. ja 22. augusti numbrites avaldatud kirjutistes käsitleti selle aktsiooni eri aspekte, millele järgnevalt lisame lühida majanduskü simuste tutvustamise.

Mis baltisakslaste ümberasustamise majandusliku külje juures kõige pealt silma torkab on see, et aktsioon võinuks kujuneda erakordselt heaks äriks Saksa riigile. Ümberasujad said nimelt endaga kaasa võtta ainult 50 eesti krooni või läti latti isikult, kuna kõik ülejäänud summad tulid sisse maksta Saksa Usaldusvalitsusele. Samuti tuli kõik muu varandus kirjutada mainitud asutise arvele, mis kõigis majandusliikes küsimusis sai ümberasujate ainuõiguslikuks esindajaks.

Eestis oli Usaldusvalitsus kohalike sakslaste soovil loodud Saksa riigi asutusena. Aga ka Lätis, kus see töötas kaubandusõiguslikul alusel, kanti selle asutise kaudu kõik sissetulnud summad ja varandused Saksa riigi arvele, kes siis vastavaid riikidevahelisi kokkuleppeid sõlmides hoolitses summade ülekandmise eest.

Peale oma seniselt asukohamaalt lahkumise ei olnud ümberasujail siis enam muud omandit kui Saksa riigi esindajate lubadus hüvituse saamiseks Usaldusvalitsusele sissemaksetud summade ning sellele üle antud varanduse eest. Lubadus hüvituse maksmiseks kehtis kõige pealt toidu ja korteri eest hoolitsemise kohta ning seejärel eestkätt mahajäänud varanduse asendamiseks vastavate kinnisvarade ja esemetega uutes asukohtades.

Ühenduses lubadusega mahajäänud varanduse asendamisega oldi aga Saksa riigil omad plaanid, mis pidi baltisakslaste ümberasustamise tegema tulusaks äriks. Juba esimesel neid küsimusi arutanud koosolekul, mis peeti Berliinis 7.10.1939 ilmnes, et kavatsuseks baltisaksa mahajäävaid varandusi kompenseerida juutidelt ja poolakailt võörandatava varandusega, nii et Usaldusvalitsuste kätte jäävaid väärtusi loodeti saada kätte väga odavalt. Nagu hiljem selgus, tuli Saksa riigil ikka omajagu ka maksta ja samuti ei saadud ümberasujate varanduse koguväärtust Balti riikidest enam õigeaegselt välja.

Mis puutub maksmistesse, siis näiteks tuli korralikult tasuda neile ümberasujaile, kel Saksa Usaldusvalitsusele oli üle anda vabalt vahetatavat valuutat (eeskätt Rootsi kroone, Shveitsi franke ja Hollandi guldeneid), mille väljavliimine nii Eestist kui Lätist oli keelatud. Selle raha eest, mis Välismaeti nõusolekul kullerpostiga Saksamaale toimetati, said ümberasujad 200% üle nominaalkursi, missugust soodustust põhjendati asjaoluga, et sellist hinda oleksid ümberasujad võinud saada kohalikul mustal börsil.

Usaldusvalitsusse kogunenud summade ülekandmine oli jälle omaette probleem. Kõige pealt tuli küsimusse muidugi riigimarkadesse ümberarvestamise kurss. Võrreldes clearing-kursiga tehti ümberasujaile see soodustus, et 1 E.kr. eest arvestati 0.80 RM (läti eest 0.60 RM), mis kinnisvarade puhul tõusis 50% võrra. Järel-ümberasujaile seevastu maksti aga ainult clearing-kurss (0,6250 RM E.kr. eest ja 0,4880 RM läti lati eest) ning sularahas sissemaksetud summade eest koguni 23,5 penni krooni eesti ning 20 penni lati eest.

Viiks pikale üksikasjalisemalt selgitama hakata kuidas oli mõeldud summade Saksamaale ülekandmise korraldamine. Sellest mingi ettekujutuse saamiseks võiks ehk siiski lühidalt refereerida Saksa Majandusministeeriumi 18.12.1939 kirja Välisametile, kus seda küsimust arutatakse suurtes joontes. Ses kirjas tehakse nimelt esiteks ettepanek ümberasujate varandusest 25-30 milj. kr. investeerida Eestis asuvatesse saksa tööstusettevõtteisse. Teiseks soovitatakse Usaldusvalitsuse valduses olevate rahadega kustutada 5 milj. kr. Saksa Arvekassas Eesti Panga arvel seisvast 6,5 milj. kr. suurusest saldost, mis oli tekkinud kaubavahetuse maksete vastastikusest clearingust ja mis pikemaks ajaks kinni oli külmunud seega kaubavahetuse normaalset arengut takistades. Koos mainitud investeerimiste ning mõningate teiste kompensatsioonivõimalustega arvas Saksa Majandusministeerium Eestis kogunerast ümberasujate varandusest, mida arvati tõusvat 100 miljonile Eesti kroonile, võivat likvideerida 50 milj. kr. Ülejäänud summa suhtes tehti kõnesolevas kirjas ettepanek seda hakata üle kandma 5 milj. kr aastas, kusjuures samuti kaubavahetusest tulenevat clearingut oleks võimalik kasutada. Sel viisil loodeti kogu ümberasujate Eestisse jäänud varandus 10 a. jooksul üle kanda.

Nii nagu asjad edaspidi arenesid ei tulnud aga niisugusest plaanist muidugi midagi välja. Nagu selgub N. Liiduga läbirääkimisteks määratud Saksa delegatsiooni 20.8.1940 koosoleku protokollist, oli seks ajaks jõutud Saksamaale üle kanda ainult 6,8 milj. krooni.

Veelgi halvem oli, et müüdud objektide eest oli enamuses ainult osa müügisummast kätte saadud ja kuna asjad ise olid vahepeal natsionaliseeritud, siis puudus igasugune lootus puuduva osa kättesaamiseks. Oli ilmne, et selle üle oli vaja hakata venelastega kauplema.

Vastavad läbirääkimised N. Liiduga algasid 23. septembril 1940 Riias, kus paralleelselt kaubeldi ka järel-ümberasumise tingimuste üle. Igal juhul tuli kõne all 110 milj. RM kättesaamine eestlast (millest 40 milj. oli Usaldusvalitsuse raha ja 70 milj. järel-ümberasujailt ja riigisakslasilt lootuste järgi saadavat raha) ning 55 milj. RM Lätist (vastavalt 25 ja 30 milj. RM). Tulemus ei kujunenud eriti hiilgavaks. Venelastelt saadi ühekordse kompenssatsioonina 150 milj. RM, kuigi ka järel-ümberasumise leping toime tuli. Mõlemad lepingud kirjutati alla 10.1.1941.

Nagu näitab vastav arvestus oleks selle lepingu järgi Lätist saadud kätte 52% ümberasujate varandusest, mis oli hinnatud 108,1 latile. Sõja puhkedes 22.6.1941 oli lepingus ette näutd 8-st osamaksust (kahe a. jooksul) kätte saadud aga ainult 2 osamaksu. Tegelikult saadi siis kätte ainult 13,75 milj. latti, millele lisandusid varem üle kantud 53,1 milj. latti. Kokku oli siis Lätist ümberasujate varandust kätte saadud 32 %. Eesti kohta ei näi dokumentide kogus vastavat arvestust leiduvat, millel on ainult rohkem teoreetiline tähtsus. Sõjasündmuste läbi tulid ju ümberasujate kinnisvarad uuesti Saksa riigi valdusse, mis aga teatavasti hiljem uuesti kaotati. Lõppmuljeks jääb masendav sarnasus mänguõnne muutustega rouletil või mõne teise hasartmängu laua ääres.

Kõnesolevast dokumentide kogust ei selgu kahjuks kui suures ulatuses ümberasujad Saksa Usaldusvalitsusele üleantud varanduse eest tegelikult hüvitust kätte said. Peale Tallinna Usaldusvalitsuse ja Riia Umberasujate Usaldus A/S likvideerimist ajas neid asju edasi Saksa Ümberasujate Usaldus A/S Berliinis. Selle 1942.a. aruandes on mainitud, et 1939.a. ümberasujate varandus, mille puhul hüvitus küsimusse tuli on 264.500.000 RM. Seejuures oli 25 426 asja suhtes kontrollimine lõpetatud kuna ülejäänud 1 687 asjast ei saanud lõpetada umbes 600, kuna nende nõudluste omanikud olid kas surnud või oli nende asupaik teadmata. Peale selle tuli 11 337 järel-ümberasujast hüvituse maksmine arvesse 3-4000 puhul, kelledest oli jõutud selgitada aga ainult 50.

Kuigi usaldusvalitsuste aruandeis leidub andmeid mitmesuguste väljamaksete kohta jääb ometigi selgusetuks mis ulatuses kompensatsioon tegelikult väljamaksmisele tuli. Et ümberasujad ilma jäid neile Warthegaus ja teistes Saksa idapoolsetes maakondades kompensatsiooniks antud kinnis- ja vallasvarast, tohiks olla ilma pikemata selge. Edaspidi korraldusid ümberasujate majanduslikud vahekorrad ühistel alustel teiste Saksa Liiduvabariigi kodanikega.

EU

"Vabaduse koolis" paljude rahvustega

28. juunist kuni 11. juulini toimus Saksamaal Vabaduse kool (School for freedom), rahvusvaheline noorte seminar, mida korraldavad igal aastal Liberaalne Maailmaunioon Londonis ja Friedrich Naumann'i Sihtasutis Bonnis.

Seminarist osavõtjaid oli 28 noort 22. riigist, Rootsist, Soomest, Taanist, Inglismaalt, tsusmaalt, Hollandist, Iirist, Kanadast, mitmest Lõuna-Ameerika ja Aafrika riikidest ja Indiast. Eesti Liberaal-demokraatliku Koondise Noorte-sektsiooni esindajana võttis seminarist osa Jaan Ruusa, kes allpool jutustab oma muljeist.

Seminari teemaks oli "Demokraatiikku ühiskond ähvardavad ohud". Seminarist osavõtta soovijad, keda oli tunduvalt rohkem kui kohtade arv võimaldas, pidid kirjutama ülalnimetatud teemil töö. Osavõtta soovijate hulgast valiti välja osavõtjad arvestades esitatud tööde sisu. Seminari ametlikuks keelteks olid inglise ja prantsuse keel.

Seminar algas Berliinis, kus nelja päeva kestel õpiti üksteist tundma ja diskuteeriti osavõtjate maade probleeme. Peeti ka üks loeng Berliini olukorra kohta, mida diskuteeriti.

Peaosa seminarist toimus Gummersbachi linnas Kölni ligidal. Seminari juhatajaks oli professor Hans Reif ja ettekandeid peeti rea asjatundjate poolt. Loneguid peeti näiteks teemide üle. USA demokraatia kriisi põhjuseid, Uus vasakpoolne liikumine, Gerilla sõda, Natsismi võimulelulek Saksamaal, Liberaalne liikumine Saksa ülikoolides jne.

Loengutele järgnes diskussioon, mis kohati oli väga hoogne. Kolmel viimasel päeval töötati neljas grupis, kus arutati põhjalikumalt mitmeid teeme. Gruppide diskussioonidest tehti kokkuvõtteid, mis esitati lõpukoosolekul.

Kogu mulje seminarist oli positiivne. Üldine oli nähe, et diskussioone tuli piirata aja puudusel. Huvitav oli alaarenenud maadest võrdlemisi suur osavõtjate arv, 28 osavõtjast tulid 15 alaarenenud maadest.

Võib märkida, et nende huvi balti probleemide vastu paistis võrdlemisi suur olevat. Sellepärast oleks hea kui meil oleks võimalik jätkata esindajate saatmist "Vabaduse kooli", et vanu internatsionaalseid sideme id säilitada ja uusi luua.

JAAN RUUSA

USA otsib suhteid Idasaksaga

WASHINGTON — USA riigisekreteriaat esitas Ida—Saksamaa valitsusele kutse Washingtoni saata oma esindajad läbirääkimiste alustamiseks mille siiliks on USA ja Ida—Saksamaa vaheliste diplomaatiliste sidemete jalule seadmine.

Kutse mainitud läbirääkimiste pidamiseks saatis USA riigisekretäri abi Walter Stoessel Ida—Saksa esindajaile, kes vaatlejaina tegustsevad Liitunud Rahvaste Organisatsiooni juures.

USA on ainuke kolmest läänelliitlasest, kellel puudub diplomaatiline vahekord Ida—Saksamaaga. Prantsusmaa ja Inglismaa seadsid diplomaatilised vahekorrad Ida—Saksamaaga jalule läinud talvel.

Om du tänker liberalt...

De flesta tänker liberalt. Tror på tolerans, på den enskildes frihet under ansvar. Känner samhörighet med dem som har det svårt. Vill att människor ska få satsa själva — och ha utbyte av det.
Det finns liberala inslag i flera partier. Men det finns bara ett liberalt parti — folkpartiet. Här är tre punkter i folkpartiets politik:

Trygghet i jobbet
Svag ekonomisk tillväxt och hög arbetslöshet har skapat otrygghet för många de senaste åren. Nu tycks konjunkturerna vara på väg uppåt igen. Men ökad centralstyrning och mer statlig företagsamhet ger ingen trygghet. Det viktigaste är att stimulera företagen att satsa på framtiden. De anställda ska ha medbestämmande. Allmän arbetslöshetsförsäkring och lagfäst skydd mot obefogad uppsägning.

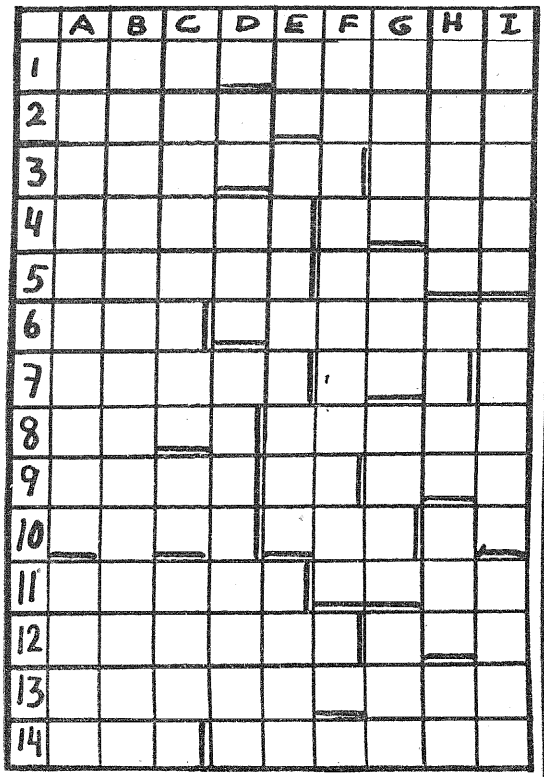
Det måste löna sig att jobba
Det ska löna sig att få en löneförhöjning eller arbeta extra. Inflationen ska inte få höja skatten automatiskt. Genom att uppmuntra människors personliga insatser ökas möjligheterna till fortsatta sociala reformer.

Sprid makt och ansvar
Saker och ting bestäms allt oftare av regeringen, i ett avlägset kommuncentrum eller i slutna styrelserum. Vårt alternativ till både enskild och statlig maktkoncentration heter närdemokrati: att ge människorna rätt till inflytande över sina egna angelägenheter.

Om du tänker liberalt — rösta liberalt!

folkpartiet

Ristsõna nr. 24

Paremale: 1-A saar Soome lahes 2-A küla Tartumaal 3-A osariik USA's 3-G kirjanik Kalmuse eesnimi 4-A kuulus Itaalia viiulite ehitaja 4-F virk 5-A limane 5-F nivoo 6-A varemetelinn Türgis 6-D ehitusmaterjal (rootsik. kirjutusviis) 7-A valge viina rahvapärane nimetus Rootsis 7-F naise nimi 8-A mööblikaubamaja Rootsis 8-E usund 9-A jalgapall 9-E kohusetäitja 9-G teadeteagentuur Eestis 10-A ette (jõudma) vana kirjutusviis 10-E ülemaailmne saksa elektritarvete firma 10-H klass 11-A indinaalaste verine trofee 11-F teatud raudese 12-A vandekohus 12-G maailm (vene k.) 13-A eeslinn Tallinnas 14-A ameeriklaste hüüdnimi välismaal 14-D mehe austav nimetus Türgis.

Alla: A-1 Madagaskari pealinn B-1 vajalik ühest koolist teise üleminemisel C-1 igapäevane E-1 riiklik spordijuhatus (ametl. rootsik. lüh.) F-1 aukraad noorteorg. G-1 Trooja sõja kangelane H-1 teade raha saatmises saatmisest I-1 populaarlaulude tuntud laulja Eestis D-2 tema E-3 õpetus ravitoitlustusest D-4 tiisikus G-5 ümbritseb maja H-6 rohttaim I-6 tal D-7 mõttekaaslane G-8 teatud liiki ehitusklotside firma nimetus C-9 tallium H-10 kahjulik putukas A-11 rahvapärane nimetus kriminaalpolitseile C-11 vankri telg (om.k.) E-11 prants. populaarlauljatar I-11 vaba F-12 pikkusmõõt (lüh.) G-12 mehed (rootsi k.) H-13 gadoliinium.

Lahendus 23:

Paremale: 1-A kohvitass 2-A Ameerikat 3-A largo 3-F laia 4-A Ekman 4-F IATA 5-A vaen 5-E Inter 6-A iseasi 6-G sel 7-A putkeline 8-A Oliver 8-G lais 9-A Eila 9-E Rossi 10-A Gailit 10-G ots 11-A ea 11-C nivoo 11-H US12-A rn 12-C ETA 12-F Orsa 13-A anded 13-F duur 14-A kare 14-E vesik.

Alla: A-1 Kalevipoeg B-1 omakasu C-1 hermeetiline D-1 Vega E-1 ironiseerivad F-1 tilin G-1 akaatsia H-1 sai I-1 staar H-4 teenistus D-5 na F-6 il I-6 lesis D-7 kvalitee (viimane täht puudub) B-8 liaan F-8 rot G-9 soorus A-11 erak F-11 oode I-11 sark B-13 na C-13 Dr H-13 ui.

— — —

• *Ameerikast*

USA ajaloo suurim massimõrv, mis toime pandud ühe isiku poolt, paljastati Houstonis, Texases, kus keegi elektrik oli oma korterisse meelitanud ja seal mõrvanud kuni 30 noormeest. Enam kui 20 laipa oli juba välja kaevatud.

Esmaspäeval, 13. aug. lõppes tarbeainete hindade tõstmise keeld ja põllutööministri Butzi ennustuse järgi võib tarbeainete hindade tõus käesoleva aasta lõpuks olla kuni 20 prots. võrreldes eelmise aasta hindadega.

Presidendi nõuandja välis julgeoleku alal Henry Kissinger pidi augustikuus tegema oma kuuenda sõidu Puna-Hiinasse, kuid diplomaatiliste ringkondade informatsiooni järgi lükatakse küllasõit edasi Kambodzha küsimuses tekkinud raskuste tõttu.

Maakera orbiidis tiirlev "taevalaboratoorium" on vastavate aparaatide abil juba "kataloogiseerinud" mineraalide tagavarad ja muud maapõuevarad Kalifornia, Nevada ja Arizona osariikides ja osalt ka Ladina-Ameerika maades.

Riigiasutised kardavad araabiastest terroristide vägivallategusid USA-s, mõrvamisi ja silmapaistvate isikute röövimist pantvangideks. New YOrgi osariigi senaator Jacob K. Javits, kes on juut, on taotlenud riigiasutistelt erilist kaitset. USA-s asuvad araablased on julgeolekuasutiste järelvalve all.

Põllutööministeeriumi andmeil on USA viljasaak tänavu väiksem kui juulikuus ennustati, nimelt nisu 32 milj. busheli, mais (corn) 220 milj. busheli ja sojaoad 49 milj. busheli võrra. Väiksem viljasaak tähendab kõrgemaid toiduainete hindu. (1 bushel on 35,2 liitrit).

• *Leinateated*

New Jerseys, USA-s, suri 7. augustil Juhan Pirn, sünd. 1. detsembril 1895 Tartumaal.

Sydneys, Austraalias, suri 26. juulil Maksim Raps, sünd. 4. märtsil 1908 Eestis.

Tallinnas suri 17. juunil Lilli Roosve, n-na Erik, sünd. 13. septembril 1890 Tallinnas.

Tallinnas suri 29. juulil Ida Salm, sünd. 23. sept. 1885 Saaremaal.

Riin Rivanooli veste:
ELEKTROONIKA

Kas te teate, mis on elektroonika? Ei maksa punastada — ma ka ei tea. Ja üleüldse ma arvan, et meid on palju.

Olen kasutanud selle asja jälile saada ja selleks päris parasjagu oma ajusid kulutanud. Kui arvate, et see on lihtne, siis oodake, kuni olen seda selgitanud.

On arusaadav, et pöördusin selles asjas esmajoones tähtsaimate meeste poole selguse saamiseks. Minu elu kaks kõige tähtsamat isandat on mu abikaasa Aadam ja poeg Margus.

Alustasin siis Margusega.

"Mis on elektroonika?"

"Kas sa seda tõesti ei tea?"

Vaat, kui su noorim võsu sedasi imestunult sulle otsa uudistab, siis muidugi vastad umbes nii:

"Ha-ha-haa, muidugi ma tean! Tahtsin ainult proovida ja mõtlesin, et sina ise ei tea!"

"No siis on ju kõik korras."

Kui hiljem nii muuseas sama küsimusega Aadamat tülitasin, vaatas see vilksti üle ajaleheääre ja põrutas:

"Mis sulle pähe on löönud? Ära hakka targutama! Ega sa ei taha öelda, et sa algelisi asjugi ei tea?"

Ei, seda ma muidugi öelda ei tahtnud ja löin omakorda nina ajalehte.

Kohe esilehekiiljelt ja pealkirjast sai selgeks, et elektroonika on nii tähtis ja kole asi, et sellepärast võib USA president oma kohalt lennata.

Teate, elektrooniliste aparaatidega kuulati teiste kõnesid pealt. Pandi nupp või traat või toru telefonitraadile külge ja lasti kõik helilindistajasse. Vööraste ja oma pere jutud. Kõik. Et oleks ükskord võtta, kui ajalugu kirjutama hakatakse. Isegi meie oma kalli Kannanimaa peaministri jutuvestmised pidid sees olema.

Tore asi, eks ole!

Kui nüüd mõelda, et Aadam viimaks ka sedasi kodus äkki mu sõbrannade kõnesid pealt on kuulanud, siis võtab hirmu nahka. Aga ta ei ole. Nii pikka aega mõnda jakitamist jälgida — seda tema vaim vastu ei peaks.

Kui nüüd öigust öelda, siis selline elektroonika ei ole ülelüüse mingi uus asi. Meil tehti seda vanasti nii, et pandi kõrv lukuaugu juurde. Eriti tegime seda jõulu eel ema ja isa magamistoa ukse taga. Enamasti meid avastati otsemaid, sest põrandalauad naksusid ja ukselt paistis kuulaja vari ka kohe ära.

No teate, elektroonika ei olnud veel nii hästi väljaarenenud.

Arukeste Anni ütleb, et temal on elektrooniline nina. Tema nimelt ei pane mitte kõrva lukuaugu juurde, vaid nina. Saab sedasi kohe jaole, kui Aksel poistega oma toas suitsetab. Koputab siis otsemaid lukustatud uksele ja laseb oma epistula uksetaga lahti. Aksel, vaene mees, ei jõua küllat ära imestada: toas aknad vastamisi pärani ja poistel pead poolestsaadik aknast väljas, aga ikka see ema tunneb lõhnast ära. . .

Kui tõele au anda, siis leiutati meil koolis ka üks märksa keerulisem elektrooniline aparaat. Nimelt tühjale tikutoosile sai niidi otsa keskelt kinniseotud tikk pandud. Kui seda niiti siis teisest otsast jönkskukaupa aeg-ajalt tõmmata, tuli tikukarbist sellist veidrat pörinat või krabinat. Tikutoos sai kas radiaatori taha või mõne tühja koolipingi sahtlisse liikatud ja pika niidi teine ots jäi kõige süütuma õpilase kätte. Kui siis õppetöö valkuses äkitselt hakks kuskilt kaugelt ja tühjast klassinurgast tulema sellist imelikku krabinat võis see õpetaja ajada lausa ahastusse, eriti kui juhtus selleks olema mele ajalooõpetaja, kes oli äsja ülikoolis tulnud noor neiuke ja kartis hiiri. Kes? Kuidas? Kõik õpilased ometi istusid valkselt oma kohtadel! Need süütute nägudega kallikesed!

Aga kuigi me veel sellest päris elektroonika-ajastust ei tulnud, nii süütud me just ka ei olnud.

Praegusaja asjad on halvad. Lõunanaabri president on omadega vahele jäänud ja vastsed on ülekuulamistega nii ametis, et muud riigiasjad jäetakse kus seda ja teist.

Süüdi on elektroonika.

Kui te nüüd siiani veel aru pole saanud, mis elektroonika on, siis ma valgustan teid. Nimelt tuli mul lõppude-lõpuks pähe see sõnastikust järele vaadata ja seal seisab nii:

"Elektroonika — ioon- ja elektronseadmetega tegelev elektrotehnika haru", ja ioon omakorda on elektriliselt laetud aatom või aatomite rühm.

Lihtne, eks ole!

Loomade intelligentsist

Aastasadu on inimene olnud nii piinlikult teadlik oma vilest kuulsast meelest, et tal on jäänud kahe silma vahele teiste meetodite arendamine, mille kaudu aju võiks saada informatsiooni. On avastatud, et inimesel on palju õppida loomade käest. Mõned loomad on miljoneid aastaid inimesest ees navigatsioonis, sidepidamises, läheneva vaenlase avastamises. Mõned iseloomustavad tunnused, mida mele oleme arvanud olevat omased ainult inimestele, nagu ühiskonna kujundamine, tagavara kogumine, ihaldus seltskondliku seisundi järele, armastus kodu vastu ja kojuigatsus, on nüüd leitud olevat omased peagu kõigile selgroolistele.

Aastaid tagasi inimene vaatas ja uuris kalu, kilpkonni ja linde, enne kui ta hakkas paate ja lennukeid ehitama. Kui kliima on liiga muutlik, et kindlasti öelda mis aasta-aeg on, siis võime jälgida loomi ja linde oma ümbruses. Kevad on siis kui pääsukesed tulevad.

Suvi on kui öösd on täis sirtsuvaid kiike ja põllud täis hüppavaid tiibuplõksutavaid rohutirtse. Pödrad hullgavad sügisel ja iseheritsikad krabistavad värviliste sügislehtede vahel. Talv on seemneid otsivat otsivate röömsate tihaste aeg.

Putukatel on hästiarenenud temperatuuri meel. Päeval kannavad sipelgad oma mune ja noori päikese kätte, et nad areneksid kiiremini. Kui päike hakkab looja minema, siis kannavad nad oma hoolealused jälle mullapinna alla, et öised kütid, skunksid ja pesukarud neid ei leiaks. Palavail päevil lähevad töötavad mesilased mesipuust välja ja puhkavad vilus, et nende kehade soojus ei tõstaks kasvava nooruse kehatemperatuuri ja ülelila ei kuumutaks sööki mis pesapuus palgale pandud.

Mõned mesilased seisavad taru uksel, pidevalt lehvitades tiibu, täites seega õhujahuti otstarvet. Talvel aga kogunevad mesilased kobaras järjele. Taru mesilastele on väga tähtis teatud taru lõhn. Ainult mesilased õige taru lõhnaga lastakse mesipuusse.

Haistmismeel on ka väga tugev paljude teiste juures. Koera maailm on täis uudishimu äratavaid lõhnu. Ta on huvitatud jäänese jalgedest ja kassi lõhnast. Jänes haistab oma tee porgandini. Koer läheb mööda lõhnavaist lilledest, aga kass tihti peatub ja nühib ennast lillede vastu lüües hindavalt nurru.

On teada, et märgitud isased siidiussi liblikad on lennanud vastu tuult 12 km ühe omasuguse meeldivalõhnalise emase juurde.

Loomad usaldavad oma instinkte ja reflekse. Nahkhiirtel on imehea meetod lendavate putukate leidmiseks. Nad tarvitavad kaja pimeduses orienteerumisel. Paljudel lindudel on inimesest üleolevalt parem nägemismeel. Pingviinid on aga väga lühinägelised. Nad saavad vaevalt vahet teha kivi ja muna vahel. Kulli maailm on peenelt tähelepandud pisiasjade mosaiik, millede abil ta valib oma saaki.

Kanapoeg ei pane tähele ülepea lendavat parti, kuid reageerib nähtava hirmuga kulli ülelennule. Ämblikuvõrk on ämblikule telegraafiliiniks. Võrgu värisemine teatab talle erisuguste meeleorganite läbi mis on ta jalgade küljes, kui suur on kärbes, kes on ta võrku komistanud.

Valgustandvad loomad on alati inimest võlunud. sadandeid miljoneid hiilgavaid jaanimardikaid on keemikute poolt jahvatatud, et uurida valgust-tekitavaid aineid. Paljudel kaladel on lätkivaid plekke.

Kui jaaniuss muutub täiskasvanud jaanimardikaks, siis ta saba tuled saavad ta side-süsteemi osadeks. Nähes isase kiirgavat sõnumit, emane jaanimardikas vilgutab oma tulesid teatud ajavahemikul, kutsudes kaaslast.

Emase vilgutamine võib aga kohale kutsuda lendava isase, kes ei ole temasugune. Ta on vilgutanud oma tulesid liiga tihedalt või liiga harva, seega laenanud mõne teise jaanimardika signaali. Isane maksab emase vea eest oma eluga, sest jaanimardikas, kes ei sobi kosijaks, on ainult hea kõhutäis emasele.

Varestel on selged häire signaalid, ka hääda ja kogumishüüded. Kajakad peavad sidet häältega, mis ligikaudselt sarnaneb kõnendile. Papagoil saab õpetada rääkima võibolla sellepärast, et inimese hääl sarnaneb rohkem papagoi kraaksumisele kui laululindude musikaalsele repertuaarile.

Inimene oma jämadakoeliste meeltega ei ole veel saanud järele kõikidele loomade saladustele. Kui on tõesti meeli, mida loomad omavad ja inimestel puuduvad, siis inimene peaks olema võimeline avardama oma meeltemaailma selles suunas läbiviidava õpetamisega.

H.K.

†

Minu abikaasa,
meie isa ja vanaisa

Mihkel Puna

Sünd. 19.10.1901 Kihelkonnal
Surn. 21.8.1973 Lidingöl

Valusas leinas

ABIKAASA
POEG
TÜTAR PEREKONNAGA

Elava Jumala juures on rahul Su süda, unustud rändaja raskus, valu ja häda, sest tema tee valge ja avar on see — leidsid sellegi Sina.

– – –

Matusetalitus toimub reedel, 31. augustil kell 15 Lidingö kirikus.

†

Armast abikaasat
Doktor

Antonina (Nina) Beitler-Dorch'i

(Sund. Sarens)

Sünd. 6.5.1897
Surn. 23.8.1973
mälestavad leinas

UNO
OMAKSED jaSÖBRAD

– – –

Matusetalitus toimub S:ta Maria haigla kirikus Helsingborgis 29. aug. kl. 14.

†

Armast usuõde

Helene Sündma't

mälestavad suurt kaotust tundes

ESKILSTUNA USKLIKUD

– – –

Taevas kuldsel rannal
Surm ei lahuta.

†

Tublit kaasmaalast
ja head perekonnasõpra

Mihkel Puna

mälestavad

JAAN ALOE
abikaasaga

ALEKSANDER NIITSOO
perekonnaga

†

Esinduse Södertälje
toimkonna esimeest

Martin Kalvik'ut

mälestab leinas

ROOTSI EESTLASTE ESINDUS

†

Oma kauaaegset sõpra

Mihkel Puna

mälestab sügavas leinas
PRIIDU PÜTT
abikaasaga

T. La. 90. 2—3.

†

Oma armast abikaasat

Anton A. Univer'i

mälestab tema I surma-aastapäeval 30. augustil
WILHELMINE

– – –

Reisikepp katki läks käest, lillekese künkale sean. Igavene mälestus!

†

Armast

Edith Peil'i

n-na Klumberg-Kolmpere

Sünd. 21.10.1972 Tallinnas
Surn. 24.8.1973 Tallinnas

mälestavad kurbuses

TÜTAR PEREKONNAGA
Kodumaal
VIKTOR MARVET
EGON LAUR
perekonnaga

†

Armast

Amalie Saaberg'i

n-na Rosenfeldt

Sünd. 26.6.1892 Tallinnas
Surn. 16.8.1973 Tallinnas

leinavad kurbuses

POEG PEREKONNAGA
ÕED jaOMAKSED

Türgi eestlased

Algus lk. 1

Minuga samaaegselt saabus Karacaörenisse külla, õigemini küll viljakoristamisele, kaks eestlaste, kes asusid Saksamaale juba 1966. Üks neist pole vahepeal Türgit üldse külastanud ja nii kujunes igapäevaseks jutuaineks "kahe maailma" elutingimuste võrdlemine.

Järjest suureneva turismivooluga Istanbuli saabub ka eestlasi Rootsist ja mujalt. Informatsioonina meile pean aga rõhutama, et Karssi on sealt tervelt 1500 kilomeetrit ja et bussiga kestab sõit oma 30 tundi – autoga rohkem (!) kehvadest teedest tingituna. Lennukiga pääseks muidu Erzurumi, kust on veel 230 km Karssi.

Aga juba türklased ise peavad oma idapoolset maa-ala nii metsikuks ja mahajäänuks, et nad sinna hea meelega ei lähe. Ise olen sealt kolm korda järjest haigena koju tulnud ja viibinud isoleerituna nakkushaiglas. . .

Kui viimastel aastatel vili ikaldas põua tõttu, siis tänavu on ilmad olnud hoopis omapäraselt vahelduvad: kus äikesevihma ja uputust, kus päris saun. Lõuna-Türgis noteeriti mitmele linnale uued rekordid: Urfa +51 C ja Mardin, kus prof. A. Võõbus on korduvalt olnud uurimistöödel, +48 C. Karacaöreni külas olevat ühel päeval 300 lammast surnud ennenägemata rahe kätte!

Eestlaste loomad olid sel ajal õnneks "jailas" ehk mägikarjamaal, seevastu pühiti aga kõik nende hein minema. Ja lisaks muudele raskustele surevad tänavu kanad tõppe. Ja mina kuulsin vist esimest korda elus karjet "hunt tuleb!", liiatigi südasuvel ja päisel päeval.

Kriimsilm jõudiski murda ühe mu pererahva lamba, mis siis müüdi sealsamas maha. Türkmeenidest pärismaalased ei tegevat muide vahet tapetud, murtud ja "iselõpnud" loomade vahel. Eestlased elatuvad nagu varemgi põllusaadustest (nisu, oder, hein) ja karjast (lehmad, lambad, haned) ja peavad mesilasi koduseks tarvituseks. Mõned mehed on leidnud hooajatööd linnas heinapressi juures ja meiereis, kus suvekuudel valmistatakse piimapuibrit seitse päeva nädalas. Juurvilja ja puuvilja ostetakse linnast, varem olid need omast käest võtta, peamiselt veski aiast.

Esmakordselt nägin nüüd küla koolimaja seestpoolt, olles selleks luba küsinud türklasest külavanemalt. See koolimaja on endine kirik, mille eestlased omal ajal ehitasid, kuid mis natsionaliseeriti 1923. Külavanem tuli ise kaasa ruume näitama, kohkusime ära mõlemad!

Kohati puudus nimelt põrand, mitmed aknad olid laudadega kantud, napp sisustus oli ära lagunenud, esiku nurgas lebas kolm surnud tuvi. Uudiseks külavanemale oli aga, et suvevaheajal oli ka osa laest ära viidud. Mõned Atatürki sententsid ja laste joonistused vihjasid sellele, et siin töötab algkool viie klassiga.

Muidu pühendusin sel korral just endistele aegadele – käisin vaatamas vähemusrahvaste surnuaedu. Eestlastel on omaenda surnuaed, mida võib näha Karsi ja Karacaöreni maanteelt 100 m kaugusel nõlvakul, kui teab, et see on just surnuaed. Ametlikult kehtib Türgis usuvabadus, kuid siin on ometi ilmekas näide sellest, kuidas rahvas respekteerib seadust. Ühtki kalmu pole pärismaalased rahule jätnud, kivid on pealt ära veeretatud ja tihti ehitusmaterjaliks viidud, puuristid nimedega on viimseni kõrvaldatud.

Enam-vähem selgelt eraldatavad on siiski 243 hauda (eestlasi olevat surnuaiale maetud üle 300). Mitmekümnel haual on veel murdekohast säilinud puuristi jupp. Juba pikemat aega sängitatakse nüüd rist mulda koos surnuga, ja ühe 1971. a. maetud sakslase hauaküngas on valatud betoonist. . .

Käisin ka vaatamas teiste ristiusu rahvaste surnuaedu. Eriti olin huvitatud vene kalmistust, sest Ilotsin leida 1877—78. a. lahingutes tsaari vägedes langenud eesti soldatite nimesid. Selle oma huvi kaudu sain tuttavaks ühe Karsi linnavalitsuse kõrgeima funktsionääriga, kes ise pakkus ennast giidiks ja ma võtsin pakutud abi vastu.

Ja kui me veel teisel korral pidime kohtuma ühes hotellis ja ma olin teda veerand tundi asjatult oodanud, ilmus julgeolekupolitsei kohale mitme mehega ja viis mind jaoskonda ülekuulamisele, palun väga! Ülekuulamine kestis poolteist tundi ja protokoll kirjutati neljas eksemplaris.

Teistel eestlastel on juba sooviavaldused sisse antud ja nad ootavad järjekorda Saksamaale siirdumiseks. Tung on suur – praegu on seal Türgi kodanikke enam kui poolteist miljonit! Ent kõigile nendele on see vaid ajutine lahendus töömuredes, konjunktuuri muutudes tuleb arvatavasti kõigil lahkuda.

Tahaks siiski loota, et väljasaatmine ei taba eestlasi, sest neil on mitmesugused sidemed Saksamaaga. Kõigepealt neil on sugulasi seal juba 1930-ndatest aastatest, teiseks on mitmel eestlasel märgitud türgi isikutunnistusse (ja tõenäoliselt ka välispassi) "Sakslane" juba ammust ajast, ja kolmandaks on mitmed neist abielus endiste Volga-sakslastega, kelle esivanemad siirdusid a. 1763 Thüringenist Volga-aladele ja sealt hiljem Tiflise kaudu Karssi.

Vennad Karl Kaiser ja Artur Güller (sunniviisil türgistatud nimega), kelle abikaasa on eestlanna, on nüüd hotelliomanikud Münchenis, kus ma neid läbisõidul külastasin. Hotellimugavused jäid mul aga proovimata, kuna Münchenis toimus üks rahvusvaheline kongress 50.000 osavõtjaga ja kogu linnas polnud hotellituba saadaval.

Sellepärast pakkus Gülleri perekond mulle öömaja oma kodus, ja selle vastu tundsin palju suuremat huvi. Lõpuks võiksin reklaami mõttes jutustada, et nende Motel Sultan on uus ja nägus, sisaldab 25 tuba kokku 50 voodikohaga, igas toas on telefon, televiisor ja jääkapp, hind 25—70 DM. Aadressiks on Verdistrasse 137, 8 München-Obermenzing, just Stuttgarti Autobahni alguse juures.

Huvitaval kombel on seal juba käinud eestlasi, kes tunnevad mind. Aga eks see elgi nõnda – cleme üks eesti pere kõik!

AARAND ROOS

†

Armast abikaasa,
hea isa ja vanaisa,
kallis äi

Dr. med.

Mats Nöges

Sünd. 25.8.1879 Viljandimaal
lahkus jäädavalt 21. augustil 1973 Viljandis.

Sügavas leinas

LESK
TÜTAR AINO LASTEGA
Viljandis
TÜTAR INGRID
ABIKAASAGA
Stockholmis

†

Meie armas

Alma Kreem

Sünd. 19.9.1888

lahkus meist 16.8.1973 Sollentunas jättes meid leinama.

SUGULASED ja SÖBRAD

– – –

Matusetalitus toimub kolmapäeval, 29. augustil kell 12.00 Uppståndelse kabelis Metsakalmistul.

Kui esineb surmajuhtum

Konsulteerige suurima usaldusega matusebürood

Thure Söderquist
Begravnings & Eldbegängelsebyrå

Mariatorget 1
116 48 STOCKHOLM
Tel. 44 80 07, 44 80 98

Eriala:

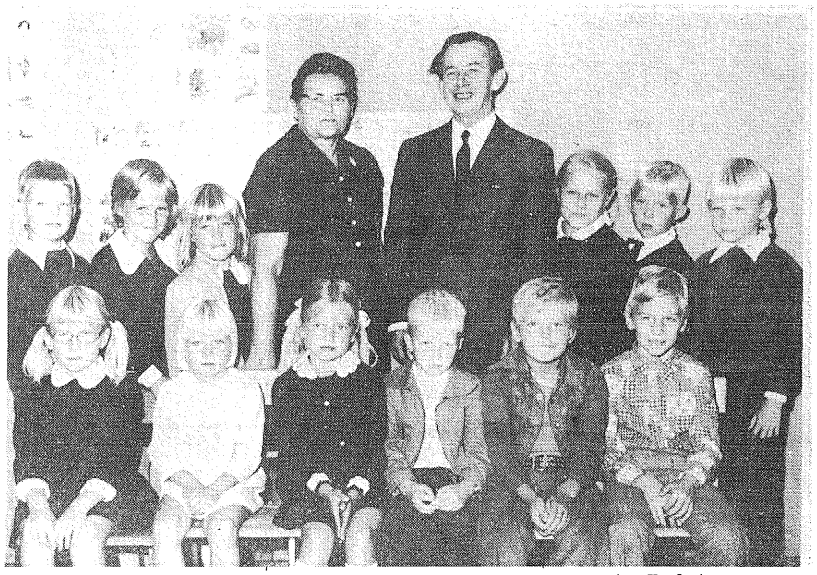
Eestikombelised matusetalitused

Ööpäevane valvekord

Vaba eestlaskonna informatsioonileht

EESTI PÄEVALEHT

Ilmub kolmapäeviti ja laupäeviti

Õpetajad Marie Suur ja Eero Tarjus (kooli juhataja) noorimate õpilastega (EPL-foto Kopler)
Göteborgi eesti kooli õpilased aktusel (EPL-foto Kopler)

Koolitöö algas eesti algkoolis Göteborgis

GÖTEBORG (EPL) – Göteborgi Eesti Algkoolis algas õppetegevus teisipäeval, 21. augustil. Kool töötab endiselt Johannebergi kooli ruumides ja selle kooli sõbralikus ja eeskujuliku distsipliiniga miljöös. Alguspäeval siiski veel õppetegevust ei olnud. Selleasemel toimus lühike kuid sisukas aktus, tutvumine klassiruumidega ja klassijuhatajate poolt antud informatsiooniga. Lastevanemaid oli kohal rohkesti.

Aktus algas kell 10 ja selle juhatas sisse Kultuurkomitee esimees civ. ing. Evald Soomägi, kes on ka ise tegevuses õpetajana tehnikagümnaasiumis ja kelle kaks tütart – Ivi ja Katrin – õpivad Göteborgi Eesti algkoolis. Ta ütles lastevanemaile teretulemast ja soovis õpilastele, et õppetöö kujundaks nendest suuri isiksusi, võib-olla koguni kangelasi.

Jutlustaja Abel Milder, kelle pojad Alar ja Urmas õpivad samuti G. E. Algkoolis, pidas põgusa palvuse, millele eelnes alul Oh võtkem Jumalat nüüd kiita. Palvuse juhtlauseks oli "Ma olen teel töe ja elu juure" ja selles seoses ütles jutlustaja m.h.: "Oleme uuel trepiastmel. Kuidas läheme siit edasi? Mõte siirdub Jumala juure. Tema ette alandame endid esimesel koolipäeval ja palume, et ta kingiks koolile oma armu ja õnnistaks õppeaastat. Saagu jumalasõna meile eluvalguseks!"

Jutluse lõppedes lauldi Õnnista ja hoia!

Koolijuhataja Eero Tarjus tervitas lapsi ja nende vanemaid uue kooliaasta algul niihästi eesti õpetajate kui ka Johannebergi kooli õpetajatepere nimel.

– Miks me siia tuleme? Miks võtame endile raskeid kohustusi, milliseid oleme kannud juba 17 aastat? küsis koolijuhataja. Ning vastas: Küsimuses on vaimse pärandi säilitamine. Tugev on see rahvas, kelle uus sugupõlv võtab omaks oma vanemate vaimsed pärandid. Kodumaalt võtsime kaasa vaimse pärandi, oma elulaadi. Seda elulaadi kanname siin edasi. See ei tähenda aga, et me alahindaksime ses suhtes teisi rahvaid. Nendelt võtame vastu selle, mis on positiivne. Nõnda ka koolielus. Ja see on üks asjaolusid, mis tugevndab vanemate otsust laste saatmiseks eesti kooli.

Eero Tarjus puudutas ühenduses koolieluga ka mitme keele valdamist, mis on olnud omane eestlastele, kuna kodumaalgi oli varem tegemist "kolme kohaliku keelega". Ta soovis edasi, et uus õppeaasta kujuneks samasuguseks ja samasuguseid tulemusi kandvaks nagu varasemad õppeaastad. "See töö, mida koolis tehakse, tuleb õnnistuseks meie noortele. Hoiame tule lõkkel homse päeva tarvis! Tänu lastevanemaile selle usalduse eest, mis tagab eesti kooli käigushoidmist!" ütles koolijuhataja. Lauldi eesti hümni.

Pärast aktust siirudusid lapsed koos vanematega klassiruumidesse, kus klassijuhatajad tutvustasid nii lapsi kui nende vanemaid algava koolitööga ja vajalike korraldustega vanemate poolel.

I ja II kl. juhatajaks on pr. Marie Suur, III ja IV kl. juhatajaks prl. Mare Köster ja V ja VI kl. juhatajaks Eero Tarjus. Kooli inglise ja rootsi keele õpetajaks on fil. stud. Hans Tarjus. Avamispäeval ja esimesel õpenädalal asendas haigestunud Mare Kösterit eesti täienduskooli õpetaja pr. Ille Palm (EPL:Mr).

Mitte-eestlasi võeti enim vastu ülikoolidesse

Augustikuu algul toimus okupeeritud Eesti kõrgematesse õppeasutustesse, nagu Tallinna Polütehnilisse Instituuti ja Tartu Riiklikku ülikooli uute üliõpilaste vastuvõtmine registreerimise ja võistluseksamite näol. Sel puhul avaldas "Sovietskaja Estonia" pikema kirjutise õppimise võimaluste kohta eelpoolsetes kõrgemates õppeasutustes, mille juures ei jäetud ka märkimata, et Tartu Riiklikus Ülikoolis ning Tallinna Polütehnilises Ülikoolis tahavad algaval õppeaastal kõrgemat haridust saada "paljude Nõuk. Liidu rahvustesse kuuluvad noored", kes 1973. a. lõpetasid keskkooli. Niisugus suurt tungi Eesti ülikoolidesse polevat varem olnud.

Tallinna Polütehnilisse Instituuti pääsemiseks onavaldatud sooviavaldusi ajalehe sõnade järgi "paljudest vennasvabariikidest, kusjuures esikohal on vene, armeenia, gruusia, ukraina, soome ja juudi rahvustesse kuuluvad noored." Üldse esitati sisseastumiseks sooviavaldusi 1366, kusjuures vastu võetakse 1015. Eestlasi võeti vastu 560, s.t. et enam kui pooled TPI esimese kursuse üliõpilasi k.a. on "suure ja laia kodumaa" võõrrahvustesse kuuluvad noored.

Vastuvõetuist on "85 % kommunistlikud noored ning 60 % töölisperekondadest", kuna kolhoosnikute perekondadest on noori üliõpilasi üsna vähe. Populaarsemateks teaduskondadeks on TPI-is majandusteadus, elektrotehnika ja ehitusala.

Tartu Riiklikku Ülikooli võeti tänavu vastu 900 uut üliõpilast, kuna soovijaid oli 1618, samuti paljudest liiduvabariikidest. Kui palju eestlasi Tartu ülikooli vastu võeti, pole teada, kuna ajaleht märgib ainult seda, et eriti rohkelt on noori ülikooli tulnud Lätist, Leedust ja. "liiduvabariikidest". Kõige rohkem uustulnukaid tahavad Tartus humanitaar-alasid õppida, nagu psühholoogiat ja võõrkeeli.

Mitmes teaduskonnas tolmuvad Tartu Riiklikus Ülikoolis loengud vene keeles, nagu vene keel ja kirjandus, arstiteadus, kehakasvatus, füüsika ja kõrgem matemaatika.

Eesti raamat 450-aastane?

Uurimuses "Eesti raamat ja trükikunst" (ilmus artiklite kogumikus "Minevikust tuleviku", Tallinn 1972) üleb okup. Eesti raamatuteadlane Voldemar Miller, et vanima eesti raamatuna ei esine mitte Wanradt-Koelli katekismus 1535. aastast. Enne seda ilmus vähemalt kaks eestikeelset raamatut. Need hävisid umbes samade olukordade tõttu kui Wanradt-Koelli katekismus. Viimane hävitati Tallinna rae korraldusel selles leiduvate "rohkete vigade" pärast. Seega eksimuste pärast sellal esinevate teoloogiliste printsiipide vastu.

Ülevaates "Eesti raamat ja trükikunst" ütleb V. Miller: "Esimesena teada eestikeelse raamatu väljaandmise kohta pärineb 16.sajandi teisest kümnendist. Selle järgi andis Saaremaa piiskop Johannes IV Kievel 1517. aasta septembris Haapsalus peetud Saare-Lääne vasallide maapäeval, et iga maaisand (vasall, mõisnik) lelaks vaese, kes õpetaks talupoja (mittesaksa) lastele "Meie Isa" palvet, usutunnistust ja kümmet käsku. vaevalt oli seda võmalik nõuda, kui puudus vastav käsiraamat. Seda enam, et paar aastat varem (1519. aastal) oli visitatsioon näidanud, et mitmed preestrid ei osanud eesti keelt. Nii el saanud ka need õpetada väljavalitud "vaestele" vajalikke palveid ja õpetusi ilma sellekohase käsiraamatuta. Seepärast tuleb pidada tõenäoliseks eestikeelse katoliku katekismuse olemasolu hiljemalt 1521. aastal".

Et juba enne Wanradt-Koelli katekismust vöis esineda eestikeelne katoliku katekismus võlkäsiraamat, sellele viitab ka P. Johansen oma teoses "Der Este im Spiegel der Quellen des Revaler Stadtarchivs" (1936), milles ta ütleb: "14.–15. sajandist on teada, et eriti dominiiklastest kerjusmungad, kes pidid tegema misjonitööd kohaliku rahva hulgas, olid kohustatud õppima selle rahva keelt, meil siin eesti keelt.

Seepärast võib eeldada, et Tallinna dominiiklaste kloostris oli juba mingi käsikirjaline kirikutalitustel vajaline eestikeelsete fraaside ja terminite käsiraamat.

Üksikud eestikeelsed laused ja sõnad dominiiklaste kloostrile kuulunud ladinakeelsetes trükitud kirikuteenistuse käsiraamatutes näitavad, et neid fraase tegelikult õpiti ja kasutati."

Sellele seletusele lisab V. Miller: "Järgmine eestikeelne väljaanne, mille ilmumise kohta on juba täiesti kindlaid tõendeid, oli luteriku reformatsiooni tulemus. Luterlik reformatsioon, mis oma arengus järkjärgult sattus otsesesse vastuollu katoliku kiriku võimuorganitega, oli sunnitud abi otsima ilmalikkudelt võimudelt, alguses ka lihtsatelt inimestelt. Liivimaal olid nendeks mitteasaklased – eestlased, liivlased, lätlased. Nende jaoks – või õigemini uue õpetuse selgitamiseks – trükiti 1525.a. Lüübekis jumalateenistuse käsiraamat – misaal eesti, liivi ja läti keeles. Ka seda raamatut meil ei ole.

Sellal veel katoliiklik Lüübeki raad tunnistas raamatu, mis oli juba pakitud ja valmis Riiga saatmiseks, ketserlikuks ja laskis hävitada kui luterliku jõleduse. Mõned eksemplarid siis küll säilitati, aga ühtki neist ei ole suudetud leida".

Kolmanda raamatuna ilmus siis 1535.aastal Wanradt-Koelli luterlik katekismus. Simon Wanradt oli Tallinna Niguliste ja tõlkija Johann Koell Pühavaimu kiriku õpetaja. Raamat trükiti Tallinna raehärra Johann Seelhorsti kulul Wittenbergis Hans Luffti trükikojas 1535.aastal. Selle n.n. Wanradt-Koelli katekismuse lehefragmentide avastamine 1929. aastal Eesimaa Kirjanduse Ühingu raamatukogus oli nii suur sündmus, et seda tähistati raamatuaastaga 1935. aastal. Oli ka põhjust, sest see pikendas eesti raamatu ajalugu ligi 100 aasta võrra.

Vastavalt sellele, et 1525.a. trükiti missaal, kavatsetakse Eestis tähistada nüüd 1975. aastal eesti raamatu 450-aastast juubelit. Üks erakiri Tartust kinnitab seda. Juba praegu olevat Tartu ülikooli raamatukogus käsil ettevalmistused ülevaate "450-aastane eesti raamat" koostamiseks (VES/L)

– – –

SIIT ja SEALT

Mai Lind-Toucheman Strasbourgist külastas Malmöt, kus elab tema õde ja Stockholmi.

Eero Lindvere ja Ann-Britt Andersson abiellusid Stockholmi Stadshusetis.

Martin Laas Evastonist Illinoisi osariigis, külastas koos abikaasaga Euroopa-reisil ka Rootsit.

Vello Laht Montrealist külastas Rootsit. Ta on sündinud Malmös.

Rakvere veskis

Vist küll kõik vöörsil viibivad endised Rakvere linna elanikud mälestavad linnaserval asuvat Veski tänavat, mis oma nime oli saanud seal asunud veskist. See sajandi algul ehitatud tuulik oli vabariigiaegses Rakveres omastkohast otsekui mingiks linna vaatamisväärsuseks, sest tuulik linnapildis polnud tavaline. Kuna veskihoone oli juba tol ajal kõdunenud, siis loomulikult ei täitnud ta juba kauemat aega ülesandeid, milleks ta kunagi oli ehitatud.

Kuigi suur osa Rakvere hooneid söjapäevil hävines, kaasa arvatud Veski tänaval asunud elumaju, pääses Rakvere veski söjatulest tervena. Nii seisis ja kõdunes Rakvere veski tänapäevani kasutamata mineviku-hoonena. Et aga Rakvere viimastel aastatel tunduvalt on suurenenud ja uute vajalikkude elumajade ja tööstushoonete ehitamine kerge pole, on Rakvere veski uuesti kasutusele võetud. Nagu Tallinna ajaleht "Sovetskaja Estonia" oma lugejalle hiljuti teatas, on veskis teostatud põhjalik remont ja ümberehitus. Veski tuleb nüüd kastusele jalanõude tööstuse hoonena. Rakvere kingsepad koondatakse nüüd kõik Veski tänava veskisse jalanõusid parandama.